

תורה אור • פרשת משפטים • מאמר 1

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כי תקנה עבד עברי וגו'

”ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם”

משה, ששורשו בדעת עליון של סובב כל עלמין, ממשיך דעת — הכרה באלוקות שמורגשת בחיות ובעוצמה כמו ראייה — לכל יהודי, אפילו לנשמות שנקראות ”בהמה”. הוא עושה זאת באמצעות ההלכות שבתורה, שמגיעות אל פנימיותה של כל נשמה.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל
אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

[/likuteitorah.com/he/torah-ohr/mishpatim/1](https://likuteitorah.com/he/torah-ohr/mishpatim/1)

הנקודה

משה, ששורשו בדעת עליון של סוכב כל עלמין, ממשיך דעת – הכרה באלוקות שמורגשת בחיות ובעוצמה כמו ראייה – לכל יהודי, אפילו לנשמות שנקראות "בהמה". הוא עושה זאת באמצעות ההלכות שבתורה, שמגיעות אל פנימיותה של כל נשמה.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

מדוע נאמר בתורה "כי תקנה עבד עברי" בלשון יחיד, כאשר המשפטים ניתנים "לפניהם" בלשון רבים? אדמו"ר הזקן משיב ש"תשים" מכוון למשה, שנותן "עשב" ל"בהמות" של ישראל. הפסוק "וזרעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה" מצביע על שתי דרגות של נשמות. לנשמות דאצילות יש דעת – הכרה באלוקות שמורגשת בחיות ובעוצמה כמו ראייה ושורשה בחכמה. נשמות העולמות התחתונים, כמעט כל הנשמות כיום, מבינות את האלוקות רק בבחינת "שמיעה", ששורשה בבינה ואינה תופסת את הלב. משה, הרועה הנאמן והגואל הראשון והאחרון, ממשיך דעת גם אליהן; "עשב" הוא דעת. גם המלאכים נקראים "בהמות", משום שהם מכירים רק את מלכות, והם מקבלים דעת באמצעות הקדושה, שאותה הם וישראל אומרים יחד, וכל אחד תלוי בחברו. משפטים הם הלכות, מלשון "הליכה": לימודן בעומק מקנה לאדם דעת ומעלה אותו מדרגה לדרגה. משה מציב אותן "לפניהם", בתוך פנימיותם, ורק הוא יכול להגיע אל ה"בהמה", משום שדעת עליון שלו שייכת לאור המקיף, שלגביו האדם והבהמה שווים.

מבנה

1	השאלה	11
מדוע נאמר דין העבד העברי בלשון יחיד, כאשר המשפטים ניתנים "לפניהם"? משום ש"תשים" מכוון למשה, שנותן "עשב" ל"בהמות".		
2	שתי דרגות של נשמות	21
"זרע אדם" הן נשמות דאצילות, שדעתן מורגשת כמו ראייה ומקורה בחכמה; "זרע בהמה" הן נשמות העולמות התחתונים, שהבנתן היא בבחינת "שמיעה" ומקורה בבינה. דעת מחברת בין חכמה לבינה, ודעת עליון נבדלת מדעת תחתון.		
3	משה נותן דעת	31
משה, הרועה הנאמן והגואל הראשון והאחרון, ממשיך דעת לכל הנשמות. "עשב" הוא דעת, והיא ניתנת גם למלאכים, שנקראים "בהמות" משום שהם משיגים רק את מלכות, באמצעות אמירת "קדוש".		
4	"קדוש": המלאכים וישראל יחד	41-6
ישראל, ששורשם במחשבה, צריכים לומר "קדוש" לפני המלאכים, ששורשם בדיבור; אך בגופם ישראל למטה מהמלאכים ומקבלים מהם. לכן כולם מקדשים יחד את ה', וממשיכים כתר ודעת למטה. כל זה נעשה באמצעות משה.		
5	משפטים כ"הליכה"	71
משפט הוא הלכה, מילה שמשמעותה "הליכה": עליית העולמות מדרגה לדרגה באמצעות הדעת.		

לקליפה אין דעת; הדעת נמשכת באמצעות לימוד ההלכות בעומק. משה מציב אותה בתוך פנימיותם של ישראל, ודעת עליון שלו, השייכת לאור המקיף, מגיעה אפילו אל ה"בהמה", משום שלגבי אור זה האדם והבהמה שווים.

מושגים

דעת דעת

הכרה הקשורה לנשמה ומורגשת בה, בחיות ובעוצמה כמו ראייה; הכוח המחבר בין חכמה לבינה ומכניס את ההבנה אל הלב.

זרע אדם וזרע בהמה זרע אדם וזרע בהמה

שתי דרגות של נשמות יהודיות: נשמות דאצילות, שיש להן דעת, ונשמות בריאה, יצירה ועשיה — כמעט כל הנשמות כיום — שהבנתן באלוקות אינה מלווה בדעת מורגשת.

ראייה ושמיעה ראייה ושמיעה

ראייה היא חכמה: הכרה ישירה ותופסת, שהשכל אינו יכול להסיח ממנה את דעתו. שמיעה היא בינה: הבנה המתקבלת בעקיפין, ונחלשת כשהאדם מפנה את תשומת לבו ממנה.

דעת עליון ודעת תחתון דעת עליון ודעת תחתון

דעת עליון מחברת בין חכמה לבינה והיא מדרגתו של משה, השייכת לאור המקיף את כל העולמות; דעת תחתון קושרת את השכל למדות והיא פנימיותו.

רעיא מהימנא רעיא מהימנא

כינוי למשה, המתפרש כאן כרועה המקיים את אמונתם של ישראל בכך שהוא נותן להם דעת.

קדוש קדוש

הכרזת "קדוש", שאותה אומרים המלאכים וישראל יחד, ובאמצעותה נמשכת דעת לשלושת העולמות התחתונים.

הלכה / הליכה הלכה / הליכה

הלכות התורה הן בבחינת "הליכה": באמצעות לימודן בעומק האדם קונה דעת ועולה מדרגה לדרגה.

קטע 1 • 11

השאלה

1 ואלה המשפטים^{1,2} אשר תשים לפניהם כי תקנה עבד עברי³ וגו'.⁴ וצי"ל דלפניהם משמע לשון רבים וכי תקנה הוא לשון יחיד והל"ל כי יקנו.^{5,6}

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: כי תקנה עבד עברי" וכו'. עלינו להבין: "לפניהם" משמעו לשון רבים, ואילו "כי תקנה" הוא לשון יחיד; היה צריך לומר "כי יקנו".

המאמר פותח בפסוק הראשון של פרשת משפטים ובדין העבד העברי שבא אחריו. אדמו"ר הזקן מצביע על קושי דקדוקי: "לפניהם" מתייחס לרבים, ואילו "כי תקנה" פונה לאדם אחד, במקום הנוסח שהיה צפוי בלשון רבים: "כי יקנו".

אך הענין הוא דכי תקנה קאי על מרע"ה⁷ וקאי אדלעיל מיניה⁸ היינו על מ"ש ואלה המשפטים אשר תשים.

אלא שהביאור הוא ש"כי תקנה" מתייחס למשה רבינו, והוא חוזר אל הכתוב שלפניו, כלומר אל "ואלה המשפטים אשר תשים".

תשובתו היא שה"אתה" שב"כי תקנה" הוא משה עצמו, אותו "אתה" שאליו פונה הפסוק הקודם: "אשר תשים לפניהם". כך נקרא דין העבד העברי כחלק מן התיאור של הדרך שבה משה מציב את המשפטים לפני ישראל.

משה רבינו ע"ה דוקא ישים המשפטים לפניהם והיינו על ידי כי תקנה ע"ע כו'. דהנה כתיב ונתתי עשב בשדך^{9,10} לבהמתך שזה קאי על משה רבינו ע"ה שמשפיע בחי עשב לבהמתך.

דווקא משה רבינו עליו השלום הוא שישים את המשפטים לפניהם, והדבר נעשה באמצעות "כי תקנה עבד עברי" וכו'. שהרי נאמר: "ונתתי עשב בשדך לבהמתך", והכתוב הזה מתייחס למשה רבינו עליו השלום, המשפיע את בחינת "עשב" ל"בהמתך".

רק משה יכול להציב את המשפטים לפני ישראל, והכתוב אומר שהוא עושה זאת באמצעות מה שמתואר ב"כי תקנה עבד עברי". כדי להסביר זאת, אדמו"ר הזקן מביא את הפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך" ומחיל אותו על משה, המעניק "עשב" רוחני למי שנקראים "בהמות"; הפסקאות הבאות מסבירות מי הם ה"בהמות" ומהו ה"עשב".

קטע 2 • 21

שתי דרגות של נשמות

2 והענין דכתיב וזרעתי את בית ישראל¹¹ זרע אדם וזרע בהמה^{12,13} שיש ב' מדרגות בנשיי¹⁴. הא' הם

הנשמות הגבוהות מאד במעלה ומדרגה והם הנק' זרע אדם

ההסבר: נאמר "וזרעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה", [כלומר] יש שתי מדרגות בנשמות ישראל. הראשונה היא הנשמות הנעלות מאוד במעמדן ובמדרגתן, והן הנקראות "זרע אדם",

נבואת ירמיהו מדברת על זריעת ישראל ב"זרע אדם וזרע בהמה". אדמו"ר הזקן מפרש את שני ה"זרעים" כשתי מדרגות בנשמות ישראל, ופותח במדרגה הגבוהה יותר, הנקראת "זרע אדם".

שהם הנשמות שנמשכו מבחינת אדם העליון שעל הכסא כנ"ל דכתיב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו¹⁵

(והיינו נשמות דאצילות והם הנק' בנים משא"כ נשמות דבריאה יצירה עשיה נק' עבדים¹⁶. וזהו אם

כבנים אם כעבדים)¹⁷

מפני שהן הנשמות שנמשכו מבחינת אדם העליון שעל הכיסא, כנזכר לעיל, ועל כך נאמר "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו". (כלומר, נשמות מאצילות, והן הנקראות "בנים", ואילו נשמות מבריאה, יצירה ועשיה נקראות "עבדים".

וזהו [פירוש] "אם כבנים אם כעבדים".)

נשמות אלה נמשכות מ"אדם העליון" שעל הכיסא — דמות אדם שנראתה מעל הכיסא בחזון המרכבה — ובצלמו נברא האדם. בסוגריים מוסבר שמדובר בנשמות מאצילות, הנקראות "בנים", ואילו נשמות משלושת העולמות התחתונים נקראות "עבדים", כפי שנאמר בתפילת ראש השנה: "אם כבנים אם כעבדים".

והיינו כמו שמעלת האדם שיש לו דעת כך אלו הנשמות יש להם דעת גדול באלקות ופיי דעת אין ר"ל

הידיעה לבד¹⁸ אלא בחי' הרגשה ממש וכמשיי"ת.

כלומר, כשם שמעלת האדם היא שיש לו דעת, כך לנשמות האלה יש דעת גדולה באלקות. ודעת אין פירושה ידיעה

בלבד, אלא בחינה של הרגשה ממש, כפי שיתבאר.

האדם נעלה מן הבהמה משום שיש לו דעת; כך גם לנשמות האלה יש דעת גדולה באלקות. אדמו"ר הזקן מדגיש מיד שדעת כאן אינה ידיעה בלבד, אלא הרגשה ממשית, נקודה שיתבאר בהמשך.

והב' הוא בחי' זרע בהמה (והיינו נשמות דבי"ע שהם כמעט כל הנשמות שבדורותינו¹⁹ כי נשמות דאצילות הן בני עלייה²⁰ שהם מועטים כו'²¹ אפי' בדורות הראשונים) שהם הנשמות שאין להם דעת כ"כ באלקות.

והמדרגה השנייה היא בחינת "זרע בהמה" (כלומר, נשמות מבריא, יצירה ועשיה, שהן כמעט כל הנשמות שבדורותינו; שכן נשמות אצילות הן בני עלייה, והם מעטים וכו', אפילו בדורות הראשונים): אלה הנשמות שאין להן דעת גדולה כל כך באלקות.

המדרגה השנייה, "זרע בהמה", היא נשמות העולמות בריאה, יצירה ועשיה. בסוגריים מצוין שהן כמעט כל הנשמות בדורותינו, ואילו נשמות אצילות הן בני עלייה — ביטוי של חז"ל למי שמדרגתם גבוהה, והם מעטים. גם בדורות הראשונים היו מעטים.

ואין ר"ל שאין להם שכל והשגה באלקות אלא אף גם שיש להם שכל והשגה שמשיגים ומשכילים גדולת הבורא ית' מפי ספרים ומפי סופרים השגה והבנה גדולה איך שהקב"ה מחיה ומהווה הכל ושלגדולתו אין חקר²² כו'.

אין הכוונה שאין להן שכל והשגה באלקות. אדרבה, יש להן שכל והשגה, והן משיגות ומתבוננות בגדולת הבורא יתברך מתוך ספרים ומתוך מלמדים, בהשגה ובהבנה גדולות כיצד הקב"ה מחיה ומהווה את הכול, וכי "לגדולתו אין חקר" וכו',

הכינוי "בהמה" אינו אומר שהנשמות חסרות שכל. הן יכולות ללמוד מספרים ומפי מלמדים ולהבין היטב כיצד ה' מחיה את הכול ומהווה אותו, וכי לגדולתו אין גבול.

אך שאין זה בבחי' דעת והרגשה בנפשו²³ לכן נק' בהמה שהבהמה יש לה ראייה ושמיעה כו'

אלא שאין זו בחינת דעת והרגשה בנפשו. לכן הן נקראות "בהמה", שהרי לבהמה יש ראייה ושמיעה וכו',

מה שחסר להן הוא דעת — ההרגשה הפנימית של מה שהן מבינות. ההשוואה לבהמה מתאימה, שכן גם לבהמה יש ראייה ושמיעה.

רק שאין לה דעת²⁴ כך הוא בחינת נשמות אלו שאין בהם בחינת הדעת באלקות שהדעת היא בחי' הרגשה כשהשכלה נקשרת ונקבעה בנפשו כאלו מרגיש

אך אין לה דעת. כך גם בנשמות האלה: אין בהן בחינת דעת באלקות. דעת היא בחינת הרגשה, כאשר ההשכלה נקשרת ונקבעת בנפש, כאילו האדם מרגיש [אותה].

אולם לבהמה אין דעת, וכך גם נשמות אלה חסרות דעת באלקות. כאן מוגדרת דעת כשלב שבו רעיון נקשר ונקבע בנפש, עד שהאדם מרגיש אותו.

כי דעת מלשון והאדם ידע²⁵ כו' שהוא בחי' התקשרות והתחברות²⁶ ועד"ז נאמר ומבשרי אחזה²⁷ אלוה אחזה ממש כאילו רואה כו' ואע"פ שא"א לראות האלקים בעין הגשמי מ"מ הוא

שהרי דעת היא מלשון "והאדם ידע" וכו', והיא בחינת התקשרות והתחברות. ועל דרך זה נאמר "ומבשרי אחזה אלוה": "אחזה" ממש, כאילו רואה וכו'. ואף שאי אפשר לראות את האלוהות בעין הגשמית, מכל מקום היא

המילה דעת היא מאותו שורש כמו "והאדם ידע את הוה", המתאר חיבור עמוק; לכן דעת פירושה התקשרות לדבר שאותו יודעים. דברי איוב "ומבשרי אחזה אלוה" מתארים ידיעה זו כמעין ראייה, אף שאי אפשר לראות את ה' בעיניים גשמיות.

ע"ד שהאדם יודע ומרגיש בנפשו אשר בקרבו שגם כן א"א לראות מהות הנפש איך ומה היא מ"מ הוא נרגש ממנה ע"י שרואה חיות הגוף

כמו שאדם מכיר ומרגיש את נפשו שבתוכו. גם כאן אי אפשר לראות את עצם הנפש, מה היא וכיצד היא; ואף על פי כן הוא חש בה כשהוא רואה את חיות הגוף,

כדי להראות כיצד אפשר "לראות" דבר שאינו נראה, אדמו"ר הזקן מביא את הנפש כדוגמה. איש אינו יכול לראות את הנפש עצמה, ובכל זאת כל אדם חש בה באמצעות החיות שהיא מעניקה לגוף.

שהוא מהנפש וכאשר ישן מסתלק החיות וכשניעור משנתו תשוב אליו גילוי אור וחיות הנפש כך עד"ז ממש הוא בחינת הדעת באלקות שיש לנשמות דאצי"

הנובעת מן הנפש. כשהוא ישן, החיות מסתלקת, וכשהוא מתעורר משנתו, חוזר אליו גילוי אור הנפש וחיותה. כך ממש היא בחינת דעת באלקות שיש לנשמות דאצילות,

כשהאדם ישן, חיות הנפש מסתלקת, וכשהוא מתעורר היא חוזרת, וכך אפשר לחוש בנפש באמצעות פעולתה. באותו אופן ממש, נשמות דאצילות תופסות את האלקות באמצעות דעת.

כמאמר איוב ומבשרי אחזה כו' והגם דלית מחשבה תפיסא ביה כלל²⁸ היינו שמהותו אינו מושג

כמאמר איוב: "ומבשרי אחזה" וכו'. ואף על פי ש"לית מחשבה תפיסא ביה כלל", כלומר, שעצמותו אינה מושגת,

זהו פירוש דברי איוב: "ומבשרי אחזה". אדמו"ר הזקן מקבל את העיקרון ש"לית מחשבה תפיסא ביה כלל", ומסביר שמשמעותו היא שעצמותו של הקב"ה אינה יכולה להיות מושגת.

אבל מציאותו נודע ונרגש מה שאנו רואים שהעולמות שהם כמו גוף גדול הם חיים וקיימים

אך מציאותו נודעת ומורגשת מתוך מה שאנו רואים: העולמות, שהם כגוף גדול, חיים וקיימים.

את מציאותו של הקב"ה, לעומת זאת, אפשר לדעת ולחוש מתוך מה שאנו רואים. העולמות הם כגוף אחד גדול, והם חיים וקיימים.

והרי חיות זה בהן הוא מא"ס ב"ה השופע בהן בכל רגע והשכלה זו מושגת לכל.

והרי חיות זו שבהם היא מאין סוף ברוך הוא, השופע בהם בכל רגע. השכלה זו מובנת לכול.

חיותם באה מאין סוף, השופע אותה לתוכם בכל רגע, כשם שחיות הגוף באה מן הנפש. כל אדם יכול להבין רעיון זה בשכלו.

אך כשהיא מתקשרת בנפש שיהיה נקשר ונרגש ממנה ממש כאילו רואה זה נקי²⁹ בחיי דעת

אך כשהיא נקשרת בנפש, כך שהאדם נקשר אליה וחש אותה ממש, כאילו הוא רואה אותה, זו נקראת בחינת דעת.

כאשר רעיון זה נקשר בנפש, כך שהאדם חש אותו בעוצמה, כאילו ראה אותו, הרי זו דעת. לכן ההבדל בין שתי מדרגות הנשמות אינו במה שהן יודעות, אלא בעומק שבו הדבר מורגש.

ועל זה אמרו איזהו חכם הרואה את הנולד³⁰ כאלו רואה בעין ממש הולדתו והתהוותו היש מאין כו' ועי' נאמר וה' עליהם יראה³¹ כו'

ועל כך אמרו: "איזהו חכם? הרואה את הנולד" — כאילו הוא רואה ממש בעינו את הולדתו והתהוותו של היש מאין וכו'. ועל כך נאמר: "וה' עליהם יראה" וכו'.

דברי חז"ל "איזהו חכם? הרואה את הנולד", שבדרך כלל מובנים כראיית התוצאות מראש, מתפרשים כאן כפשוטם: החכם "רואה" בכל רגע את הבריאה הנולדת, את התהוות היש מאין. הפסוק "וה' עליהם יראה" מובא כביטוי נוסף לראיית האלקות.

משא"כ כשאין השכלה והבנה זו בבחי' קירוב והרגשה ממש בנפש נקי בחי' זו זרע בהמה ואף שיש לו שכל והשגה גדולה באלקות

אבל כאשר השכלה והבנה זו אינן בבחינת קרבה והרגשה ממש בנפש, בחינה זו נקראת "זרע בהמה", אף שיש לו שכל והשגה גדולים באלקות.

כאשר אותה הבנה נשארת מרוחקת ואינה מורגשת בנפש, זו בחינת "זרע בהמה", גם אם ההשגה גדולה מאוד. המאפיין של המדרגה הנמוכה אינו היעדר ידיעה, אלא היעדר קרבה מורגשת.

וגם כל ישראל מאמינים כו' והאמונה היא למעלה מן הדעת³² מ"מ הוא נקי עטרה שהוא בחינת מקיף וצי"ל גי"כ בחי' דעת.

וגם כל ישראל מאמינים וכו', והאמונה היא למעלה מדעת. ואף על פי כן היא נקראת "עטרה", שהיא בחינת מקיף, וגם דעת היא בחינה הכרחית.

אדמו"ר הזקן מקדים שאלה: לכל היהודים יש אמונה, והיא למעלה מדעת, אז מדוע נחוצה דעת? הוא משיב שהאמונה נקראת "עטרה" — דבר המקיף את האדם מלמעלה, בלי להיכנס לתוכו — ולכן נחוצה גם דעת.

כמו שכתוב דע את אלקי אביך³³ כו' כי עי' הדעת עי' אין העולם מסתיר להם כלל

כמו שכתוב: "דע את אלקי אביך" וכו'. שכן באמצעות הדעת העולם אינו מסתיר מהם כלל [את האלקות].

דוד מצווה "דע את אלקי אביך" — נדרשת ידיעת ה', ולא רק אמונה בו. באמצעות דעת העולם חדל להסתיר מהאדם את האלקות.

וגם האהבה שהיא באה מבחי' הדעת וראיה חושיית אין ערוך אליה כו' וכן היראה כי אינו דומה שמיעה לראיה^{34, 35}

וגם האהבה שבאה מבחינת דעת וראייה מוחשית אין ערוך אליה וכו', וכך גם היראה, שהרי שמיעה אינה דומה לראייה.

אהבה ויראה שבאות מדעת, מעין ראייה מוחשית, חזקות לאין ערוך מאלה שבאות מהבנה בלבד. העיקרון הוא מאמר חז"ל ששמיעה אינה דומה לראייה.

(ופי' ראייה³⁶ הוא ע"פ מארז"ל הסתכל בשלושה דברים^{37, 38} הסתכל דוקא בבחי' ראייה בעין השכל כמו אדם המבין בחכמתו ורואה שיבא עליו איזה דבר טוב או רע אע"פ שרחוק הזמן שיבא הדבר

(פירוש "ראייה" הוא על פי מאמר חז"ל, "הסתכל בשלושה דברים": "הסתכל" דווקא, כלומר ראייה בעין השכל. הדבר דומה לאדם שמבין בחכמתו ורואה שעתיד לבוא עליו דבר טוב או רע; אף שהזמן שבו הדבר יבוא עדיין רחוק,

כעת באה בסוגריים ארוכים הסברה של "ראייה" בהתבוננות, על פי המשנה באבות: "הסתכל בשלושה דברים". המילה "הסתכל" פירושה ראייה בעיני השכל, כמו אדם הצופה שעתיד לבוא עליו דבר טוב או רע, אף שהדבר עדיין רחוק.

הנה מפני הסתכלות שכלו הוא כאלו רואה מיד בעיניו וכאלו הובא עליו ומתיירא מאד אם רע הוא או שמח אם טוב הוא.

הנה, בגלל הסתכלות השכל, הדבר כאילו נראה מיד בעיניו, וכאילו כבר בא עליו; ואם הוא רע הוא מתיירא מאד, ואם הוא טוב הוא שמח.

משום שהוא רואה את הדבר בבהירות כזאת בשכלו, הוא מגיב כאילו הוא כבר נמצא מולו: הוא מתיירא מן הרע ושמח בטוב. כך "ראייה" שכלית מעוררת את הרגשות.

אבל בחי' שמיעה דהיינו בחי' התבוננות בלבד במחשבה עמוקה כמו אם שומע מאחרים שיבא הדבר לא יפול עליו כ"כ היראה או השמחה מהדבר מפני שאין עדיין הדבר בהתגלות גמור

אבל בחינת שמיעה, כלומר התבוננות בלבד במחשבה עמוקה, דומה למי ששומע מאחרים שהדבר עתיד לבוא: היראה או השמחה מפניו אינן חזקות כל כך, מפני שהדבר עדיין אינו גלוי לגמרי.

לעומת זאת, "שמיעה" היא התבוננות עמוקה שנשארת מידיעה מכלי שני, כמו שמיעת בשורה מאחרים שמהו עומד לקרות. ידיעה כזאת אינה תופסת את האדם באותה מידה, מפני שהדבר עדיין אינו גלוי לו לגמרי.

אע"פ שמתבונן בו אינו כאלו רואה בעיניו ממש כו' וזהו שאמר הסתכל בשלשה דברים כו' שיהיה ענין התבוננות אלקות אצלו כאדם המבין בחכמתו ורואה הדבר אע"פ שרחוק כו' כי איזהו חכם³⁹ הרואה את הנולד כו'

אף שהוא מתבונן בו, אין זה כאילו הוא רואה אותו ממש בעיניו וכו'. וזהו שאמר "הסתכל בשלושה דברים" וכו': שהתבוננותו באלוקות תהיה כאדם המבין בחכמתו ורואה את הדבר אף שהוא רחוק וכו', כי "איזהו חכם? הרואה את הנולד" וכו'.

אם כן, גם התבוננות מעמיקה אינה שקולה לראייה. לכן אומרת המשנה "הסתכל": היא דורשת שההתבוננות באלוקות תהיה חיה כראייתו מראש של החכם, ש"רואה את הנולד".

משא"כ בחי' שמיעה היא מבחי' בינה היינו שמבין אחדות ה' איך שכולא חד ושכל העולמות בטלים ומבוטלים כאין נגדו ושהכל בהשפעת חיותו ית' ובו אין שינוי כו' כידוע כל ענין אחדות ה'

לעומת זאת, בחינת שמיעה היא מבחינת בינה: האדם מבין את אחדות ה' — כיצד הכול אחד, וכל העולמות בטלים ומבוטלים כאין לפניו, והכול מתקיים באמצעות השפעת חיותו ית', ואילו בו אין שינוי וכו', כידוע כל ענין אחדות ה'.

שמיעה מקבילה לבינה, הכוח שמפתח ומבין עניין לפרטיו. כאן מדובר באחדות ה': הכול אחד, העולמות כולם הם כאין לפניו, הכול חי מכוח חיותו, והוא עצמו אינו משתנה.

אע"פ שמתבונן בו הדק היטיב וכל עומק מחשבתו טרוד בה והרי נקבעה האמונה בלבו מאד מ"מ הוא רק ע"ד שמיעה והבנה לבד ואין הענין בהתגלות גמור כאלו רואה⁴⁰ בעיניו ולפיכך כשיסיר מחשבתו אף לפי רגע פונה לדרכי תאוותיה כו'.

אף שהוא מתבונן בכך היטב וכיסודיות, וכל עומק מחשבתו שקוע בזה, והאמונה נעשתה קבועה מאוד בלבו, בכל זאת אין זה אלא בבחינת שמיעה והבנה בלבד, והעניין אינו גלוי לגמרי כאילו הוא רואה אותו בעיניו. לכן, כשמסיח את דעתו מכך אפילו לרגע, [נפשו] פונה לדרכי תאוותיה וכו'.

אדם עשוי להתבונן בכך לעומק ולהאמין בכך באמונה איתנה, ובכל זאת הדבר נשאר בבחינת "שמיעה" ואינו גלוי לגמרי. ההוכחה לכך היא שברגע שדעתו מוסחת, נפשו נמשכת אחר תאוותיה.

משא"כ כשענין האחדות בהסתכלות חכמה שהוא מקור הבינה קודם שיבא הענין להתבוננות והרחבה כו' הוא ממש כמו ראיית העינים ואי אפשר לו בשום אופן להסיר מחשבתו וכל המדות מענין האחדות ובכל עשיותיו ועניניו דבוק בו ית' דביקות נפלא מפני היותו רואה המלך בעיניו.

אבל כאשר עניין האחדות נתפס במבט של חכמה, שהיא המקור של בינה, עוד לפני שהעניין מגיע להתבוננות ולהרחבה וכו', הרי זה ממש כמו ראייה בעיניים, ואי אפשר לו בשום אופן להסיר את דעתו ואת כל מדותיו מענין האחדות. בכל מעשיו ועניניו הוא דבק בו יתברך בדבקות נפלאה, מפני שהוא רואה את המלך בעיניו.

כאשר אחדות ה' נתפסת בחכמה, כברק התובנה הראשוני שקודם לבינה ומוליד אותה, הרי זה כמו ראייה בעיניים. אז האדם אינו יכול להסיר את דעתו או את רגשותיו מכך, ובכל עניניו הוא דבק בה', כמו מי שרואה את המלך ניצב לפניו.

וזה היה בזמן קבלת התורה וכל העם רואים את הקולות^{41, 42} רואים את הנשמע^{43, 44} ולאחר שחטאו הוריד' מבחי' זו לבחי' שמיעה שהיא בחי' בינה ויכלו לחטוא כו' נמצא חכמה היא בחי' ראייה⁴⁵.

וכך היה בזמן מתן תורה: "וכל העם רואים את הקולות" — הם ראו את מה שבדרך כלל נשמע. ולאחר שחטאו הורידו אותם מבחינה זו לבחינת שמיעה, שהיא בחינת בינה, ולכן יכלו לחטוא וכו'. נמצא שחכמה היא בחינת ראייה,

במתן תורה הייתה לישראל בחינה זו: "כל העם רואים את הקולות" — הם ראו את מה שבדרך כלל רק שומעים. לאחר שחטאו הורידו אותם לבחינת שמיעה, שבה אפשר לחטוא; נמצא שחכמה היא ראייה ובינה היא שמיעה.

ובינה היא בחי' שמיעה. ונודע דאבא מקנן באצי⁴⁶ ובינה בבריאה לכן הנשמות דבריאה אין בהם בחי' ראייה רק שמיעה והבנה. וע"כ נקרא זרע בהמה⁴⁷.

ובינה היא בחינת שמיעה. וידוע שאבא מקנן באצילות ובינה בבריאה. לכן לנשמות דבריאה אין בחינת ראייה, אלא שמיעה והבנה בלבד, ומשום כך הן נקראות "זרע בהמה".

במונחי הקבלה, אבא (חכמה) שוכן, או "מקנן", באצילות, ואילו בינה שוכנת בבריאה, עולם הכיסא. לכן לנשמות ששורשן בבריאה יש שמיעה והבנה אך אין ראייה, ומשום כך הן נקראות "זרע בהמה".

משא"כ נשמות דאצי' שם גלוי בחי' חכמה וראיה ונקרא זרע אדם כו'. והנה בחי' הממוצעת המחבר ומזווג חכמה עם בינה הוא הדעת. דעת הוא לשון התקשרות כמ"ש והאדם ידע⁴⁸ כו'.

אבל אצל נשמות דאצילות מתגלה בחינת חכמה וראיה, והן נקראות "זרע אדם" וכו'. והנה, הבחינה הממוצעת המחברת ומייחדת את חכמה עם בינה היא דעת. דעת פירושה התקשרות, כמו שכתוב: "והאדם ידע" וכו'.

בנשמות דאצילות מתגלות חכמה וראיה, ולכן הן נקראות "זרע אדם". דעת היא הכוח שבין חכמה לבינה ומחבר ביניהן, והפסוק "והאדם ידע" מלמד שדעת פירושה התקשרות.

דהיינו שיהיה מקושר בעומק נקודת הלב במחשבת הבינה שמתבונן משא"כ בינה לבדה היא היות הענין במחשבה לבד ואין נוגע לעצמותו דהיינו ללבו כלל

כלומר, שיהיה קשור בעומק נקודת הלב למחשבת הבינה שבה הוא מתבונן. לעומת זאת, בינה לבדה פירושה שהעניין נמצא במחשבה בלבד, ואינו נוגע לעצמותו, כלומר ללבו, כלל.

דעת פירושה שהאדם קשור למה שהוא מתבונן בו בעומק לכו. בינה לבדה משאירה את העניין במחשבה ואינה נוגעת בעצמותו, כלומר בלבו.

אבל שיהיה רעותא דלבא התלהבות לכו ודכיותו בהענין שמחשב עד שיהיה כולו בהענין דבוק מאד בכל חושי גופו זה נקרא דעת הוא גורם שיתחבר בחי' חכמה לבינה

אבל כאשר יש רצון הלב, התלהבות הלב ודכיותו בעניין שהוא חושב עליו, עד שהוא שקוע כולו בעניין ודבוק בו מאוד בכל חושי גופו — זה נקרא דעת. הדבר גורם לבחינת חכמה להתחבר עם בינה;

כאשר ההתבוננות מולידה את רצון הלב, את התלהבותו ואת דכיותו, עד שהאדם שקוע בעניין בכל הווייתו, זוהי דעת. כך דעת מחברת את חכמה עם בינה.

דהיינו⁴⁹ שיגרום כרוב חוזק ההתבוננות עד שיהיה בהבינה בחי' ראייה ראית החכמה כנ"ל. ולכן בחי' זרע אדם היינו נשמות שיש בהם בחי' הדעת שהוא הממשיך גלוי החכמה והראיה בהתבוננות שיבא לבחי' ומבשרי אחזה אלוה ממש.

כלומר, עוצמת ההתבוננות גורמת לכך שבתוך הבינה תהיה בחינת ראייה — ראיית החכמה, כנוצר לעיל. לכן בחינת "זרע אדם" פירושה נשמות שיש בהן בחינת דעת, הממשיכה את גילוי החכמה והראיה אל תוך ההתבוננות, כך שהאדם מגיע ממש לבחינת "ומבשרי אחזה אלוה".

באמצעות התבוננות עזה, דעת מכניסה את "הראייה" של חכמה אל תוך ההבנה של בינה. נשמות שיש בהן דעת זו מגיעות לבחינת דברי איוב "ומבשרי אחזה אלוה", והן "זרע אדם".

משא"כ כשאין בו בחי' דעת הנ"ל הממשיך גלוי החכמה כו' אז הוא רק בבחי' שמיעה והבנה לבדה מבחי' בינה דמקנא בבריאה וע"כ נק' זרע בהמה כו')

לעומת זאת, כאשר חסרה בו בחינת הדעת הנזכרת לעיל, הממשיכה את גילוי החכמה וכו', הוא נמצא רק בבחינת שמיעה והבנה בלבד, מבחינת הבינה המקננת בבריאה; ולכן הוא נקרא "זרע בהמה" וכו').

ללא דעת זו יש לאדם רק שמיעה והבנה, שמקורן בבינה השורה בבריאה, והוא נקרא "זרע בהמה". בכך מסתיימת הסוגריים הארוכה, שהחלה בהסבר משמעותה של "ראייה".

ואף שהבהמה אין לה גם שמיעה והבנה הוא עדיין שהרי הבהמה יש לה גי' כח המדמה וכך השכל וההבנה באלקות כשהוא רק בבחי' שמיעה לבד הי'ז

ואף שלבהמה אין גם שמיעה והבנה, הרי זה משל בלבד: גם לבהמה יש כוח המדמה. וכך, שכל והבנה באלקות, כשהם רק בבחינת שמיעה בלבד, הם

קושיה: גם לבהמה אין באמת שמיעה והבנה במובן הזה. אדמו"ר הזקן משיב שהשוואה היא משל, שכן גם לבהמה יש כוח הדמיון, והבנה באלקות שמתקבלת רק כ"שמיעה" דומה לדמיון.

כמו בחי' דמיון בעלמא ונקי' בחי' כדמותנו. וע"ז נאמר היינו כחולמים⁵⁰ כמו בחלום שאין נשאר רק כח המדמה כו'.

כמו בחינת דמיון בלבד, והיא נקראת בחינת "כדמותנו". ועל כך נאמר: "היינו כחולמים" — כמו בחלום, שבו לא נשאר אלא כוח הדמיון וכו'.

הבנה כזו דומה לדמיון בלבד, ולכן היא מקבילה ל"כדמותנו", מילה הקשורה לדמיון. הפסוק "היינו כחולמים" מתאר זאת, שכן בחלום פועל רק כוח הדמיון.

(עמשי"ל פ' וישב על פסוק זה. אבל בחי' נעשה אדם בצלמנו זהו בחי' זרע אדם בחי' ראייהכו'. אך הנה בחי' דעת המחבר החכמה בבינה נקי' דעת עליון. ויש בחי' דעת תחתון שהוא התקשרות המוחין בהמדות.

(ראו מה שנכתב לעיל בפרשת וישב על פסוק זה. אך בחינת "נעשה אדם בצלמנו" היא בחינת "זרע אדם", בחינת ראייה וכו'. אך הנה, בחינת הדעת המחברת את החכמה עם הבינה נקראת דעת עליון. ויש בחינת דעת תחתון, שהיא ההתקשרות של המוחין עם המדות,

הערות שוליים מפנה להסבר של "היינו כחולמים" בתורה אור, פרשת וישב, ומעמידה מולו את "בצלמנו", הראייה שב"זרע אדם". לאחר מכן היא מבחינה בין שני סוגי דעת: דעת עליון, המחברת חכמה ובינה, ודעת תחתון, הקושרת את המוחין עם המדות.

והוא פנימיות המדות. ולקמן בפ"י ונתתי עשב מבואר דגם בהמשכת בחי' דעת תחתון נקי' אדם. ועי' בלקי"ת⁵¹ פ' שמות ד"ה וירא כו' דע כי כו')⁵²:

והיא פנימיות המדות. ולהלן, בפירוש "ונתתי עשב", מוסבר שגם על ידי המשכת בחינת דעת תחתון נקראים אדם. וראו בלקוטי תורה, פרשת שמות, המאמר המתחיל "וירא" וכו', "דע כי" וכו'):

דעת תחתון היא הפנימיות של המדות, המעניקה להן ממשות ויציבות. גם המשכת דעת תחתון זו מקנה את השם "אדם", כפי שמוסבר להלן על "ונתתי עשב"; בהערות קה"ת מצוין שהפניה ללקוטי תורה כאן היא לחיבור בשם זה מאת האריז"ל.

קטע 3 • 31

משה נותן דעת

3 והנה משה רבע"ה כחו גדול שממשיך ומשפיע בחי' דעת⁵³ בכנס"י אף גם בנשמות שנקראו זרע בהמה שיהיה בהם בחינת דעת והרגשה באלקות להיות וידעת היום⁵⁴ כו'

והנה למשה רבנו, עליו השלום, יש כוח גדול: הוא ממשיך ומשפיע את בחינת דעת בכנסת ישראל, גם בנשמות שנקראות "זרע בהמה", כדי שתהיה בהן בחינת דעת והרגשה באלקות, ויתקיים בהן "וידעת היום" וכו',

כוחו הגדול של משה הוא להמשיך דעת — ידיעה מורגשת של ה' — לכל ישראל, גם לנשמות שנקראות "זרע בהמה". באמצעותו הן יכולות לקיים "וידעת היום": לדעת ולהרגיש אלקות, ולא רק להאמין.

דע את אלקי אביך כו' (והוא המזווג וממשיך בחי' חכמה לבינה שיהיו בהתבוננות בחי' ראייה כו')
 "דע את אלקי אביך" וכו' (והוא שמזווג וממשיך את בחינת חכמה לבינה, כדי שבהתבוננות תהיה בחינת ראייה וכו').

"דע את אלקי אביך" מבטא את אותה קריאה לידיעה. ההערה שבסוגריים מוסיפה שמשה עושה זאת באמצעות חיבור חכמה לבינה, כך שבהתבוננות נעשית בבחינת "ראייה", כפי שהוסבר בפסקה 2.

כי משה רבע"ה נק' רעיא מהימנא אחד המיוחד משבעה רועים שרועה ומפרנס הנש"י בהשפעתו אליהם מוח הדעת שזהו פירוש רעיא מהימנא שמפרנס את האמונה.

שהרי משה רבנו, עליו השלום, נקרא "רעיא מהימנא" — הרועה הנאמן, היחיד במינו מבין שבעת הרועים. הוא רועה ומפרנס את נשמות ישראל בכך שהוא משפיע להן את כוח הדעת. זהו פירוש "רעיא מהימנא": הוא מפרנס את האמונה.

הזוהר קורא למשה "רעיא מהימנא", הרועה הנאמן, והוא המיוחד מבין שבעת רועי ישראל. אדמו"ר הזקן מפרש את הכינוי כ"רועה האמונה": הוא מזין ומפרנס את אמונת ישראל בכך שהוא נותן להם את כוח הדעת.

ולכך הוא גואל ראשון וגואל אחרון^{55,56} פי' גואל ראשון שהוא המשפיע להם בחי' הדעת שבתחלת הדבור שלו אמר להם וידעתם כי אני⁵⁷ הוי' כי מקודם כתיב ויאמן העם.⁵⁸

ולכן הוא גואל ראשון וגואל אחרון. פירוש "גואל ראשון" הוא שהוא משפיע להם את בחינת הדעת: בראשית דבריו אליהם אמר "וידעתם כי אני ה'", שהרי קודם לכן נאמר "ויאמן העם".

משה נקרא "גואל ראשון וגואל אחרון". כגואל הראשון, ממצרים, הוא נתן דעת: העם כבר "האמין", ודברו אליו היה "וידעתם כי אני ה'".

והוא יהיה ג"כ גואל אחרון להיות בחינת ומלאה הארץ דעה⁵⁹ כו'. כי כולם ידעו אותי⁶⁰ וכו'

והוא יהיה גם גואל אחרון, כדי שתהיה בחינת "ומלאה הארץ דעה" וכו', "כי כולם ידעו אותי" וכו'.

כגואל האחרון, משה יביא את התקופה שבה "מלאה הארץ דעה את ה'" ו"כולם ידעו אותי". הדעת היא סימנה של הגאולה האחרונה.

(והיינו להיות הדעת גם בבחינת סוכ"ע משא"כ בגאולת מצרים אע"פ שנמשך בחי' וידעתם כי אני הוי"ה הוא בבחי' ממכ"ע כמבואר במ"א ע"פ וידעת היום)⁶¹ וזהו ונתתי עשב בשדך⁶² לבהמתך.

(כלומר, שתהיה הדעת גם בבחינת סוכב כל עלמין; ואילו בגאולת מצרים, אף שנמשכה בחינת "וידעתם כי אני ה'", היא הייתה בבחינת ממלא כל עלמין, כמבואר במקום אחר על הפסוק "וידעת היום"). וזהו "ונתתי עשב בשדך לבהמתך".

שתי הגאולות נבדלות ברמת הדעת שבהן: דעת הגאולה ממצרים הגיעה אל בחינת ממלא כל עלמין, האלוקות שמאירה בתוך הבריאה, ואילו הדעת שלעתיד תגיע אל בחינת סוכב כל עלמין, שלמעלה מהבריאה. אחר כך חוזר אדמו"ר הזקן לפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך".

פ"י עשב הוא בחי' דעת שהוא שם ע"ב ושי"ן⁶³ באמצע⁶⁴ התיבה (שם ע"ב הוא בחכמה וצ"ל משום שהדעת ממשיך זיווג חכמה עם בינה כנ"ל) שנמשך בשדך בחי' חקל תפוחין קדישין בשביל בהמתך הם הנשמות שנק' זרע בהמה.

פירוש: "עשב" הוא בחינת דעת, שכן הוא מורכב משם ע"ב ומשי"ן באמצע התיבה. (שם ע"ב הוא בחכמה, ויש לומר שהכוונה כאן לדעת, משום שהדעת ממשיכה את הזיווג של חכמה ובינה, כנוצר לעיל). הדבר נמשך "בשדך" — בחינת "חקל תפוחין קדישין" — "בשביל בהמתך", הן הנשמות שנקראות "זרע בהמה".

המילה "עשב" נכתבת עי"ן, שי"ן, ב"ת: אותיות ע"ב, שערכן בגימטריה שבעים ושתיים, שם הקשור לחכמה, וביניהן שי"ן. לכן "עשב" רומז לדעת, שממשיכה את הזיווג של חכמה ובינה; "שדך" הוא "חקל תפוחין קדישין", כינוי של הזוהר למלכות, ו"בהמתך" הן הנשמות שנקראות "זרע בהמה".

ואף גם המלאכים עליונים ד' מחנות שכינה נק' ג"כ בשם בהמות וחיות⁶⁵ שהם פני אריה פני שור⁶⁶ כו' ואף המלאכים העליונים, ארבע מחנות השכינה, נקראים גם הם "בהמות" ו"חיות", שכן יש בהם "פני אריה" ו"פני שור" וכו'.

גם המלאכים, ארבע מחנות השכינה, נקראים "בהמות" ו"חיות", משום שבחזון המרכבה יש להם פני אריה, פני שור וכדומה. כך המונח "בהמה" חל לא רק על נשמות, אלא גם על מלאכים.

שאף שיש להם דעת והכרה באלקות⁶⁷ ועומדים בביטול גדול מ"מ נקראים בשם בהמות לפי שהשגתם הוא רק בבחי' מדת מלכותו ית' שממנו נמשך חיותן והתהוותן ועד שם עלו השגתם.

אף שיש להם דעת והכרה באלקות והם עומדים בביטול גדול, הם בכל זאת נקראים "בהמות", משום שהשגתם היא רק בבחינת מדת מלכותו ית', שממנה נמשכות חיותם והתהוותם, ועד לשם מגיעה השגתם.

למלאכים יש ידיעה באלקות והם עומדים בביטול גדול, ובכל זאת הם נקראים "בהמות". השגתם מגיעה רק עד מלכות, מלכותו של ה', שהיא הדרגה שממנה הם מקבלים את קיומם ואת חיותם. בהערת קה"ת מובאים דברי הרמב"ם (הלכות יסודי התורה, פרק ב), הכותב שהמלאכים יודעים את הבורא ידיעה גדולה, כל אחד לפי דרגתו, ואף על פי כן איש מהם אינו יכול להשיג אותו כפי שהוא באמת.

אבל במהותו ועצמותו ית' לית מחשבתם תפיסא כלל. (וכמבואר במ"א ע"פ רני ושמח^{68,69} בענין וצדקתך ירננו)⁷⁰ ובחיי מלכות הוא נקי שם כמשל שם האדם שאינו נוגע למהותו ועצמותו וכו'.

אך את הווייתו ועצמותו ית' אין מחשבתם תופסת כלל. (כמבואר במקום אחר על הפסוק "רני ושמחי", בעניין "וצדקתך ירננו"). ובחינת מלכות נקראת "שם", בדומה לשמו של אדם, שאינו נוגע בהווייתו ובעצמותו וכו'.

הווייתו ועצמותו של ה' עצמו הן למעלה מהשגתם. מלכות נקראת "שם" של ה', ושם, כמו מלכות, נועד ליצור קשר עם אחרים ואינו נוגע בעצמותו של מי שנושא אותו.

וע"כ נקראים בהמות שאין להם דעת השגה במהותו ועצמותו ית' ולכן אומרים קדוש שהוא ית' קדוש ומובדל מהם כו'.

ולכן הם נקראים "בהמות", משום שאין להם דעת והשגה בהווייתו ובעצמותו ית'. משום כך הם אומרים "קדוש": הוא ית' קדוש ומובדל מהם וכו'.

מכיוון שאין למלאכים דעת בעצמותו של ה', הם נקראים "בהמות", והם אומרים "קדוש", מתוך הכרה בכך שה' קדוש, מובדל ונעלה מהם. בשירתם הם מבטאים את המרחק הזה.

ולכך גם עליהם נאמר ונתתי עשב כשדך לבהמתך. והנה המשכת הדעת הוא על ידי אמירת הקדוש.

לכן נאמר גם עליהם: "ונתתי עשב כשדך לבהמתך". והנה, המשכת הדעת נעשית באמצעות אמירת "קדוש".

לכן גם על המלאכים חל הפסוק העוסק במתן עשב לבהמות. הדעת נמשכת אליהם באמצעות אמירתם "קדוש".

כי אין הקב"ה מצטרך להשיר והשבח שלהן אלא שעייזי שאומרים קדוש נמשך להם השפעת הדעת כו' שהרי הקדוש ברוך הוא אינו זקוק לשירה ולשבח שלהם, אלא באמצעות אמירתם "קדוש" נמשכת אליהם השפעת הדעת וכו'.

ה' אינו זקוק לשבחם של המלאכים; מטרת אמירתם "קדוש" היא שעל ידה תימשך אליהם הדעת. השבח מועיל לאומרים אותו.

(כי קדוש קדש ו' שהוא המשכת ח"ע בחי' ראי' א"נ המשכת הכתר והוא ע"י דעת עליון שמקבל מבחי' כתר כמש"ל בפי' תולדות ע"פ מים רבים⁷¹ כו'): ^{72, 73, 74}

(כי "קדוש" הוא "קדש" בתוספת ו', כלומר המשכת חכמה עילאה, בחינת ראייה. לחלופין, [זו] המשכת כתר, והיא נעשית באמצעות דעת עליון, שמקבל מבחינת כתר, כמבואר לעיל בפרשת תולדות על הפסוק "מים רבים" וכו').

ההערה שבסוגריים מבארת את העניין על פי האותיות: "קדוש" הוא "קדש" בתוספת ו', מונח המציין חכמה עילאה, כאשר ה' מוסיפה את עניין ההמשכה. לכן אמירת "קדוש" ממשיכה חכמה, בחינת ראייה. לחלופין, היא ממשיכה כתר באמצעות דעת עליון, המקבל מכתר, כפי שמבואר בתורה אור, פרשת תולדות.

קטע 4 • 41-6

"קדוש": המלאכים וישראל יחד

4 והנה ביוצר אור אנו אומרים כולם כאחד עונים כו' קדוש כו' כולם כאחד דוקא וכמ"ש בזהר דלא מקדשי ליה לעילא עד דישראל מקדשי ליה לתתא דמקדשין ליה כולא כחדא.

כעת, בברכת יוצר אור אנו אומרים: "כולם כאחד עונים" וכו', "קדוש" וכו' — "כולם כאחד" דווקא. וכמו שכתוב בזהר, שאין המלאכים מקדשים אותו למעלה עד שישראל מקדשים אותו למטה, וכך כולם מקדשים אותו יחד.

בברכת יוצר אור של שחרית מתואר שהמלאכים עונים "קדוש" "כולם כאחד". אדמו"ר הזקן מדגיש את המילים "כאחד", וקושר אותן לדברי הזהר שלפיהם המלאכים למעלה אינם מקדשים את ה' עד שישראל מקדשים אותו למטה, וכך כולם מקדשים יחד.

פ"י כי ג' עולמות ביי"ע שהם הנק' בחי' בהמה ולשם ממשיכים בחינת הדעת.

הכוונה היא ששלושת העולמות בריאה, יצירה ועשיה נקראים בחינת "בהמה", ולשם ממשיכים את בחינת הדעת.

שלושת העולמות התחתונים, בריאה, יצירה ועשיה, הם התחום הנקרא "בהמה". אמירת "קדוש" ממשיכה בהם את בחינת הדעת.

5 והנה ג' עולמות ביי"ע הם ג' בחי' מחשבה ודבור ומעשה כי ישראל עלו במחשבה.^{75,76} ואף הנשמות שנקראו זרע בהמה הם מבחי' מחשבה והוא עולם הבריאה.⁷⁷

והנה, שלושת העולמות בריאה, יצירה ועשיה הם שלוש בחינות של מחשבה, דיבור ומעשה. שכן "ישראל עלו במחשבה"; ואף הנשמות שנקראו "זרע בהמה" הן מבחינת מחשבה, שהיא עולם הבריאה.

בריאה, יצירה ועשיה מקבילות למחשבה, דיבור ומעשה. לפי המדרש, ישראל "עלו במחשבה" עוד קודם לבריאה, ולכן גם הנשמות הנקראות "בהמה" מושרשות במחשבה, בעולם הבריאה.

משא"כ המלאכים נמשכים מבחי' דבר ה' ורוח פיו⁷⁸ וכו' שהיא בחי' יצירה לכך אין יכולים המלאכים לומר קדוש⁷⁹ להמשיך גילוי הדעת אליהם עד שיאמרו ישראל תחלה קדוש

ואילו המלאכים נמשכים מבחינת "דבר ה'" ו"רוח פיו" וכו', שהיא בחינת יצירה. לכן המלאכים אינם יכולים לומר "קדוש" ולהמשיך אליהם את גילוי הדעת, עד שישראל יאמרו תחילה "קדוש".

מקורם של המלאכים כדיבורו של ה' — "דבר ה'" ו"רוח פיו", שבאמצעותם נבראו השמים וצבאם — והוא מקביל לעולם היצירה. לכן המלאכים אינם יכולים לומר "קדוש" ולקבל דעת עד שישראל יאמרו זאת תחילה.

כי ההמשכה צ"ל כסדר שיומשך הדעת בהמשכה ומהמשכה נמשך להדבור כוי וא"א שיומשך בהדבור בטרם שנמשך בהמשכה כמו שא"א לדבר א"כ שיחשוב תחלה הצירופי אותיות שרוצה לדבר כוי.

שכן ההמשכה צריכה להיות כסדר: הדעת נמשכת אל המשכה, ומהמשכה היא נמשכת אל הדיבור וכו'. אי אפשר שתמשך אל הדיבור לפני שנמשכה אל המשכה, כשם שאי אפשר לדבר בלי לחשוב תחילה על צירופי האותיות שרוצים לומר וכו'.

ההמשכה האלוקית מתקדמת לפי סדר: היא מגיעה אל המשכה לפני שהיא מגיעה אל הדיבור. כשם שאדם צריך לחשוב על אותיות המילים לפני שיוכל לומר אותן, כך הדעת צריכה להגיע אל ישראל, המושרשים במשכה, לפני שהיא מגיעה אל המלאכים, המושרשים בדיבור.

6 ואמנם גם ישראל א"א להם לומר קדוש עד שיאמרו המלאכים קדוש כי עם היות מצד שרש נשמתן הם מבחי' מחשבה שלמעלה מעולם המלאכים.

ובכל זאת, גם ישראל אינם יכולים לומר "קדוש" עד שהמלאכים אומרים "קדוש". אף שמצד שורש נשמותיהם הם מבחינת המחשבה, שלמעלה מעולם המלאכים,

התלות פועלת גם בכיוון ההפוך: ישראל אינם יכולים לומר "קדוש" עד שהמלאכים אומרים זאת. מצד שורש נשמותיהם, ישראל באים מבחינת המחשבה, שלמעלה מהמלאכים.

אך מצד התלכשותם בגופות הרי הם כבחי' עולם העשייה שלמטה מטה מהמלאכים שהם מבחי' יצירה.

אך מצד התלכשותם בגופים, הם מבחינת עולם העשייה, הנמוך בהרבה מהמלאכים, שהם מבחינת יצירה.

אולם כנשמות המלוכשות בגופים, הם עומדים בעולם העשייה, עולם הפעולה, הנמוך בהרבה מהמלאכים שבעולם היצירה. כמצבם הנוכחי הם נמוכים מהמלאכים.

וא"כ הם צריכים לקבל הדעת ע"י המלאכים כדרך ההמשכה מבחי' הדבור לבחי' המעשה כוי. וזהו ומקבלין דין מן דין.⁸⁰

אם כן, עליהם לקבל את הדעת באמצעות המלאכים, בדרך ההמשכה מבחינת הדיבור לבחינת המעשה וכו'. וזהו "ומקבלין דין מן דין".

מכיוון שהדעת נמשכת מן הדיבור אל המעשה, ישראל שבעולם העשייה צריכים לקבל אותה באמצעות המלאכים שבעולם היצירה. זו משמעות הביטוי בקדושה: "ומקבלין דין מן דין" — ומקבלים זה מזה.

ולכן מקדשי ליה כחדא דוקא כולם כאחד עונים וכו' (וזהו כתר יתנו לך מלאכים כו'. ועמך ישראל וכו' יחד כו' דוקא.

לכן הם מקדשים אותו יחד, דווקא: "כולם כאחד עונים" וכו'. וזהו "כתר יתנו לך מלאכים" וכו', "ועמך ישראל" וכו', "יחד" וכו', דווקא.

לכן הקדושה נאמרת בידי כולם "כאחד", המלאכים וישראל יחד. גם הקדושה שבתפילת מוסף מבטאת זאת: "כתר יתנו לך" המלאכים שלמעלה ועמך ישראל שלמטה — "יחד".

ופי' כתר יתנו לך שע"י שנמשך הדעת בנפשם ע"י נמשך ג"כ גילוי הכתר לז"א כי הדעת הוא חיצוניות הכתר.

ופירוש "כתר יתנו לך" הוא שעל ידי שהדעת נמשכת בנפשם, נמשכת גם התגלות הכתר לז"א, כי הדעת היא חיצוניות הכתר.

"כתר" שנותנים לה' הוא כתר: כאשר הדעת נמשכת בנשמות, הכתר מתגלה לז"א, כלומר למדות האלוניות. זאת משום שהדעת היא הביטוי החיצוני של הכתר.

ולכן כשהכתר נמנה אין הדעת נמנה⁸¹ כו' וכשצ"ל המשכת הדעת בהכרח שיותחל ההמשכה מהכתר וכשצ"ל נמשך למטה בהכרח שימשך תחלה למעלה כמ"ש בכוונת ברוך שאמר)⁸²

לכן, כאשר מונים את הכתר, אין מונים את הדעת וכו'. וכאשר צריכה להיות המשכת הדעת, ההמשכה חייבת להתחיל מהכתר; וכאשר היא צריכה להימשך למטה, היא חייבת להימשך תחילה למעלה, כמבואר בכוונת "ברוך שאמר".

לכן את עשר הספירות מונים או עם הכתר או עם הדעת, אך לעולם לא את שניהם יחד. כל המשכה של דעת חייבת להתחיל מהכתר, ומה שעתידי להגיע למטה חייב להימשך תחילה למעלה, כפי שמוסבר בכוונות הקבליות של "ברוך שאמר".

והנה כ"ז נמשך ע"י משה רבינו ע"ה שהוא הממשיך ומשפיע בחי' הדעת מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין שיהי עובר ונמשך בכל הבחי' מחדו"מ

והנה כל זה נמשך על ידי משה רבינו עליו השלום, שהוא הממשיך ומשפיע את בחינת הדעת מראש כל הדרגות ועד סוף כל הדרגות, כך שהיא עוברת ונמשכת בכל הבחינות של מחשבה, דיבור ומעשה.

כל זה נעשה באמצעות משה, שממשיך את הדעת מהדרגה הגבוהה ביותר ועד לנמוכה ביותר. היא עוברת ונמשכת בכל הדרגות: מחשבה, דיבור ומעשה.

(ועמ"ש במ"א ע"פ הרם את מטך^{83,84} וכו' שע"י קייס נמשך רעותא דלכא במחשבה דו"מ. והיינו ע"י הרם את מטך בחי הדעת שעולה עד הכתר כו' וממשיך משם למחדו"מ ועמ"ש ע"פ וידבר משה כו' אל ראשי המטות):^{85,86}

(ועיין במה שכתוב במקום אחר על הפסוק "הרם את מטך" וכו', שעל ידי קריעת ים סוף נמשכה רעותא דלכא במחשבה, דיבור ומעשה. והיינו על ידי "הרם את מטך", בחינת הדעת שעולה עד הכתר וכו', וממשיך משם למחשבה, דיבור ומעשה. ועיין במה שכתוב על הפסוק "ידבר משה" וכו', "אל ראשי המטות".)

ההערה שבסוגריים מפנה לביאורים על "הרם את מטך": בקריעת ים סוף נמשכה תשוקת הלב אל המחשבה, הדיבור והמעשה באמצעות מטה משה, המסמל את הדעת העולה עד הכתר ומשם ממשיכה למטה. היא מפנה גם לביאור על "ידבר משה אל ראשי המטות" — מילה שפירושה גם "מטות".

קטע 5 • 71

משפטים כ"הליכה"

7 וזהו ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. משפט הוא לשון הליכה⁸⁷ כדמתרגם על פסוק כמשפט הראשון^{88,89} כהלכתא קדמייתא.^{90,91}

וזהו [פירוש] "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". "משפט" הוא לשון הליכה, כפי שהתרגום מתרגם את הפסוק "כמשפט הראשון" — "כהלכתא קדמייתא".

כעת המאמר חוזר לפסוק הפותח שלו. אדמו"ר הזקן מפרש את המילה "משפט" כהלכה, מלשון "הליכה", על סמך תרגום הפסוק "כמשפט הראשון" כ"הלכתא קדמייתא".

וההלכות הם לשון הליכות עולם לו.⁹² בחי עליית העולמות עילוי אחר עילוי וכו'. והיינו ע"י הדעת שהיא ההכרה וההרגשה באלקות ולכן נק' בשם הליכה.

וההלכות הן לשון "הליכות עולם לו": בחינת עליית העולמות, עלייה אחר עלייה, וכו'. והיינו על ידי דעת, שהיא ההכרה וההרגשה באלוהות; ולכן היא נקראת בשם "הליכה".

חז"ל דורשים את "הליכות עולם לו" כ"הלכות", ולכן ההלכה היא מעין "הליכה". כאן ההליכה היא עליית העולמות מדרגה לדרגה, הנעשית באמצעות דעת — ההכרה וההרגשה באלוהות.

משה מציב אותן לפניהם

8 ולכן הקליפות אין להם בחיי מוח הדעת⁹³ כנודע מענין אז תבואנה שתיים נשים זנות⁹⁴ כו'

לכן אין לקליפות בחינת דעת, כידוע מהענין של "אז תבואנה שתיים נשים זנות" וכו',

מכיוון שדעת היא בחינת הליכה ועלייה, אין לקליפות — הכוחות המתנגדים לקדושה — את כוח הדעת. הטקסט מפנה כדוגמה הידועה לשתי הנשים הזנות שבאו לפני שלמה המלך; בקטע בלקוטי תורה המצוין בהערת קה"ת מוסבר שליצר הרע יש רק שתי בחינות שכליות, חכמה ובינה, ואין לו דעת.

והיינו לפי שהם יש ודבר ואין בהם בחי' הבטול מלמטה למעלה כו'. ודעת והילוך זה נמשך ע"י לימוד ההלכות שע"י שמעיין בהם להשיגן הטיב על בוריין.

וזה מפני שהן בבחינת יש ודבר, ואין בהן בחינת ביטול מלמטה למעלה וכו'. דעת והליכה זו נמשכות על ידי לימוד ההלכות, כשאדם מעיין בהן כדי להבינן היטב ועל בוריין.

לקליפה אין דעת, מפני שהיא מציגה את עצמה כ"יש", ואין בה הביטול העולה כלפי ה'. לעומת זאת, דעת והליכה שבקדושה נמשכות על ידי לימוד ההלכות והעמקה בהן כדי להבינן בבירור וביסודיות.

וה"ז גילוי דעת התורה במחשבת האדם ע"י זה זוכה להילוך במדרגות בהשגות גדולת א"ס ב"ה שיומשך בו בחי' הדעת.

וזהו גילוי דעת התורה במחשבת האדם; באמצעותו הוא זוכה להלך בין המדרגות בהשגת גדולתו של אין סוף ברוך הוא, וכך נמשכת בו בחינת הדעת.

לימוד כזה מגלה במחשבת האדם את דעתה של התורה עצמה. באמצעותו הוא מתקדם ממדרגה למדרגה בהשגת גדולתו של אין סוף, והדעת נמשכת לתוכו.

(ו"ז"ש בגמ' שאמר רב ששת חדאי נפשאי לך קראי⁹⁵ לך תנאי כו'. מעיקרא כי עביד אינש אדעתא דנפשיה קא עביד.

(וזהו שנאמר בגמרא שרב ששת אמר: "שמחי נפשי, לך קראי, לך תנאי" וכו'. "מעיקרא כי עביד אינש, אדעתא דנפשיה קא עביד".

הסוגריים מביאים את דברי רב ששת, שהיה חוזר על לימודו ואומר בשמחה: "שמחי נפשי, לך קראתי, לך שנית". הגמרא שואלת כיצד יכול היה לומר "לך", בשעה שהתורה מקיימת את העולם כולו, ומשיבה שבתחילה אדם לומד "אדעתא דנפשיה" — לשם עצמו.

פִּי אֲדַעְתָּא דַּנְפִּשְׁיָה הֵיִינוּ שְׁיוֹמֶשֶׁךְ בַּחֲיֵי הַדַּעַת בְּנַפְשׁוֹ שֶׁתִּהְיֶי נַפְשׁוֹ דְּבוּקָה וּמִקְוֶשֶׁת בְּאַלְקוּתוֹ יְתִי שְׁזָה נִמְשָׁךְ עֵיִי עֶסֶק הַתּוֹרָה). אֲשֶׁר תִּשִּׂים דִּהֵיִינוּ מֹשֶׁה יִשְׁפִּיעַ בַּחֲיֵי הַדַּעַת.

פִּירוּשׁ "אֲדַעְתָּא דַּנְפִּשְׁיָה" הוּא שְׁתִּימָשֶׁךְ בַּחֲיִינָה הַדַּעַת בְּנַפְשׁוֹ, כִּךְ שֶׁנַּפְשׁוֹ תִּהְיֶה דְּבוּקָה וְקִשּׁוּרָה בְּאַלְקוּתוֹ יִתְבַּרֵּךְ; הַדָּבָר נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הָעִיסוּק בַּתּוֹרָה). "אֲשֶׁר תִּשִּׂים" — כְּלוּמָר, מֹשֶׁה יִשְׁפִּיעַ אֶת בַּחֲיִינָה הַדַּעַת.

אֲדַמְיָר הֶזְקֵן מִפְּרֶשׁ "אֲדַעְתָּא דַּנְפִּשְׁיָה" כִּי־דַעַת שְׁבִנְפִּשׁוֹ: לִימּוּד הַתּוֹרָה מִמְּשִׁיךְ דַּעַת אֶל הַנַּפֶּשׁ וְקוֹשֶׁר אוֹתָהּ בָּהּ. לֵאחֲרַי מִכֵּן הוּא מְבָאֵר אֶת הַמִּילִים "אֲשֶׁר תִּשִּׂים": מֹשֶׁה מִשְׁפִּיעַ דַּעַת.

לִפְנֵיהֶם הֵיִינוּ לִפְנִימִיּוּתָם⁹⁶ כִּי הַדַּעַת הִיא הַמִּשְׁכַּת הַפְּנִימִיּוּת דּוּקָא וְנִמְשָׁךְ עֵיִי גִילּוֹי פְּנִימִיּוּת הַמַּדּוּת שֶׁהוּא הַקִּיּוּם שֶׁל הַמַּדּוּת (וְעַמְשׁ"ל ע"פ מִים רַבִּים כּו').

"לִפְנֵיהֶם" — כְּלוּמָר, אֶל פְּנִימִיּוּתָם, שֶׁכֵּן דַּעַת הִיא דּוּקָא הַמִּשְׁכַּת הַפְּנִימִיּוּת; וְעַל יְדֵי כִךְ נִמְשָׁךְ גִּילּוֹי פְּנִימִיּוּת הַמַּדּוּת, שֶׁהִיא הַמְקִיִּימָת אֶת הַמַּדּוּת. (וְעֵיִינוּ כִּמָּה שֶׁנִּתְבָּאֵר לַעֲיִל עַל הַפְּסוּק "מִים רַבִּים" וכו').

אֶת "לִפְנֵיהֶם" דּוֹרְשִׁים כִּי־לִפְנִימִיּוּתָם, מִשּׁוּם שֶׁדַּעַת הִיא הַמִּשְׁכָּה שֶׁל פְּנִימִיּוּת. הִיא מְגַלָּה אֶת פְּנִימִיּוּת הַרְגִּשׁוֹת, וְהַדָּבָר הוּא שֶׁמַּעֲנִיק לָהֶם קִיּוּם.

וְלִכֵּן אֵיתָא בְּזוּהָר⁹⁷ מֹשֶׁה מֹשֶׁה⁹⁸ לֹא פָּסִיק טַעְמָא אַבְרָהָם אַבְרָהָם⁹⁹ פָּסִיק טַעְמָא.^{100, 101} כִּי אַבְרָהָם הוּא בַּחֲיֵי מַדַּת הָאֱהָבָה וְחֶסֶד כּו'. וְיֵשׁ פָּסִיק וְהַפְּסֵק בֵּין אֱהָבָה דַּעְשִׁיָּה לְאֱהָבָה דִּיצִירָה.

לִכֵּן נֹאמַר בְּזוּהָר: "מֹשֶׁה מֹשֶׁה" — אֵין הַפְּסֵק בְּטַעַם; "אַבְרָהָם אַבְרָהָם" — יֵשׁ הַפְּסֵק בְּטַעַם. אַבְרָהָם הוּא בַּחֲיִינָה מַדַּת הָאֱהָבָה וְהַחֶסֶד וְכו', וְיֵשׁ הַפְּסֵק וְהַבְּדֵל בֵּין אֱהָבָה שְׁבַעְשִׁיָּה לְאֱהָבָה שְׁבִיצִירָה.

כַּשֶּׁם אַבְרָהָם חוֹזֵר בַּתּוֹרָה — "אַבְרָהָם אַבְרָהָם" — יֵשׁ קוֹ מִפְּרִיד בֵּין שְׁתֵּי הַמִּילִים, וְאֵילּוּ בִּי־מֹשֶׁה מֹשֶׁה" אֵין קוֹ כּוֹזָה, כִּפִּי שֶׁמַּצִּיֵּן הַזּוּהָר. אַבְרָהָם מְבַטֵּא אֱהָבָה וְחֶסֶד, שֶׁהֵן מַדּוּת; אֱהָבָה שְׁבַעְשִׁיָּה עֲשִׂיהַּ נִפְרֶדֶת מֵאֱהָבָה שְׁבִיצִירָה.

אֲבָל מֹשֶׁה שֶׁהוּא בַּחֲיֵי הַפְּנִימִיּוּת לֹא פָּסִיק טַעְמִי כִּי בַּחֲיֵי הַפְּנִימִיּוּת אֵין חִילּוּק כִּי־כ כּו'.

אֲבָל מֹשֶׁה, שֶׁהוּא בַּחֲיִינָה הַפְּנִימִיּוּת, אֵין הַפְּסֵק בְּטַעַם שְׁבַעְשִׁמוֹ, מִשּׁוּם שֶׁבַּחֲיִינָה הַפְּנִימִיּוּת אֵין כָּל כִּךְ הַבְּדִלִים וְכו'.

מֹשֶׁה הוּא בַּחֲיִינָה הַפְּנִימִיּוּת, הַדַּעַת, וּבַמַּדְרָגָה פְּנִימִיּוּת זוֹ יֵשׁ מַעַט הַבְּדִלִים בֵּין מַדְרָגָה לְמַדְרָגָה. לִכֵּן שְׁמוֹ חוֹזֵר בְּלִי הַפְּסֵק.

(אֵיִן לִפְנֵיהֶם רִי"ל לְבַחֲיֵי פְּנִי אָדָם¹⁰² שֶׁהֵרִי אַע"ג שֶׁהֵם בַּחֲיֵי בְּהֵמָה פְּנִי אֲרִיָּה פְּנִי שׁוֹר כּו' מִי"מ וּדְמוּת פְּנִי אָדָם¹⁰³ הֵיִינוּ בַּחֲיֵי דַּעַת דְּבִרְיָאָה וּבַבְּחִי פְּנִיָּהם יֵשִׁים וְיִמְשִׁיךְ בַּחֲיֵי הַמִּשְׁכַּת הַדַּעַת הַנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה.

(לְחִלּוּפֵין, "לִפְנֵיהֶם" פִּירוּשׁוֹ אֶל בַּחֲיִינָה פְּנִי אָדָם. אֵף שֶׁהֵם בַּחֲיִינָה "בְּהֵמָה" — "פְּנִי אֲרִיָּה", "פְּנִי שׁוֹר" וכו' — מְכַל מְקוֹם נֹאמַר: "וּדְמוּת פְּנִיָּהם פְּנִי אָדָם"; כְּלוּמָר, בַּחֲיִינָה דַּעַת דְּבִרְיָאָה. אֲלֵ בַּחֲיִינָה פְּנִיָּהם הוּא יֵשִׁים וְיִמְשִׁיךְ אֶת הַמִּשְׁכַּת הַדַּעַת הַנִּמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה.

פִּירוּשׁ נֹסֵף לִ"לִפְנֵיהֶם" הוּא "אֶל פְּנִיָּהם" — פְּנִי אָדָם. גַּם אֵלֶּה הַמַּכּוּנִים "בְּהֵמָה", וּמִתּוֹאֲרִים כְּכַעֲלֵי "פְּנִי אֲרִיָּה" ו"פְּנִי שׁוֹר", כִּמוֹ חֵיוֹת הַמִּרְכָּבָה, הֵם "וּדְמוּת פְּנִיָּהם פְּנִי אָדָם" — בַּחֲיִינָה דַּעַת דְּבִרְיָאָה. אֲלֵ הַפְּנִיָּים הָאֵלֶּה מֹשֶׁה מִמְּשִׁיךְ אֶת הַדַּעַת הַנִּמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה.

כי דעת זה דבריא הוא כלי לאור הדעת הנמשך מלמעלה וכעין מ"ש בפי ויקהל¹⁰⁴ שרצון התחתון הנוול מהשכל הוא כלי להשראת רצון העליון שלמעלה מהשכל כו'.

דעת דבריא זו היא כלי לאור הדעת הנמשך מלמעלה. הדבר דומה למה שנכתב בפרשת ויקהל: הרצון התחתון, הנוול מן השכל, הוא כלי להשראת הרצון העליון, שהוא למעלה מן השכל וכו'.

דעת דבריא משמשת כלי לדעת הנמשכת מלמעלה. בדומה לכך, כפי שמוסבר בתורה אור, פרשת ויקהל, רצון תחתון הנוול מן ההבנה נעשה כלי לרצון העליון, שהוא למעלה מן ההבנה.

ועוד מבואר בפי מקץ ע"פ וזאת לפני בשראל¹⁰⁵ שיש בכל א' בחי פנימיות וחיצוניות סתים וגליא כו' ובמ"א נתבאר ענין וכנפיהם פרודות¹⁰⁶ בבחי התחלקות משא"כ ופניהם כו' ע"ש.

עוד מוסבר בפרשת מקץ, על הפסוק "וזאת לפני בשראל", שבכל אחד יש פנימיות וחיצוניות, סתים וגלוי וכו'. ובמקום אחר מוסבר ענין "וכנפיהם פרודות" כביטוי לחלוקה, בניגוד ל"ופניהם" וכו' — עיין שם.

כפי שמוסבר בתורה אור, פרשת מקץ, בכל אדם יש צד פנימי ונסתר וצד חיצוני וגלוי. במקום אחר מוסברים דברי יחזקאל "וכנפיהם פרודות" כביטוי לחלוקה, בשונה מ"ופניהם" — הצד הפנימי.

ולכן נאמר כי תקנה לשון יחיד. ועמ"ש ע"פ וקבל היהודים¹⁰⁷ לשון יחיד. מיהו כאן תירץ ענין כי תקנה לשון יחיד בתירוץ אחר דקאי על משה כו'.

לכן נאמר "כי תקנה" בלשון יחיד. ועיין במה שנכתב על הפסוק "וקבל היהודים", שבו הפועל הוא בלשון יחיד. אולם כאן הוא יישב את השאלה מדוע "כי תקנה" נאמר בלשון יחיד בדרך אחרת: שהדברים מתייחסים למשה וכו'.

מכיוון שבמדרגה הפנימית, "הפנים", ישראל אינם חלוקים, התורה יכולה לומר "כי תקנה" בלשון יחיד, בדומה ללשון מגילת אסתר "וקבל היהודים", שבה הפועל בלשון יחיד. ההערה מציינת שהמאמר עצמו השיב על השאלה בדרך אחרת: "אתה" מתייחס למשה.

וזהו משפטיך תהום רבה¹⁰⁸ אדם ובהמה תושיע ה'. פי' משפטיך שהם הלכות התורה שהם גבוהים מאד ע"כ יוכלו לימשך גם למטה מטה שעייז אדם ובהמה תושיע היינו לבחי פני אדם שבבהמה כנ"ל).

וזהו פירוש הפסוק: "משפטיך תהום רבה; אדם ובהמה תושיע ה'". כלומר, "משפטיך", הלכות התורה, נעלות מאוד; לכן הן יכולות להימשך גם למטה מטה. כך מתקיים "אדם ובהמה תושיע" — כלומר, בחינת פני אדם שבבהמה, כנזכר לעיל).

"משפטיך תהום רבה": הלכות התורה נעלות כל כך, עד שהן יכולות להגיע הרחק למטה. לכן נאמר "אדם ובהמה תושיע" — הן מושיעות גם את "פני האדם" שבתוך ה"בהמה".

ולכן המשכת הדעת לבחינת בהמה נמשך דוקא ע"י משה להיותו מבחי דעת עליון בחי סוכ"ע שלמעלה גם מבחי נשמות הנקי זרע אדם שהם מבחי דעת תחתון דממכ"ע

לכן המשכת הדעת לבחינת בהמה נעשית דווקא על ידי משה, משום שהוא מבחינת דעת עליון, בחינת סוכב כל עלמין, שלמעלה גם מבחינת הנשמות הנקראות "זרע אדם", שהן מבחינת דעת תחתון של ממלא כל עלמין,

הדעת יכולה להגיע למדרגת ה"בהמה" רק באמצעות משה, משום שהדעת שלו היא דעת עליון, השייכת לסוכב כל עלמין. היא למעלה אפילו מנשמות אצילות, המכונות "זרע אדם", שהדעת שלהן היא דעת תחתון, השייכת לממלא כל עלמין.

כי הוא סוכב ומקיף (עמ"ש ע"פ לבבתני. ^{109, 110} ולגבי המקיף שוה אדם ובהמה וכמו בשביעית שהיא עליות בבחי סוכ"ע אדם ובהמה שוין שכשכלה לחיה מן השדה אין לאדם לאכול כו' כמ"ש במ"א ע"פ את שבתותי¹¹¹ תשמרו):

שהרי הוא סוכב ומקיף. (עיין במה שנכתב על הפסוק "לבבתני". ביחס לאור המקיף, אדם ובהמה שווים. כך גם בשביעית, שהיא עלייה בבחינת סוכב כל עלמין: אדם ובהמה שווים, וכשכלה לחיה מן השדה אין לאדם לאכול וכו', כפי שנכתב במקום אחר על הפסוק "את שבתותי תשמרו").

אור מקיף סוכב כל מדרגה במידה שווה, ולכן ביחס אליו אדם ובהמה שווים. הדבר ניכר בשנת השמיטה: היא עלייה לבחינת סוכב, ובה אדם ובהמה שווים; כשכלה לחיה מן השדה, גם האדם אינו רשאי עוד לאכול מן היבול.

בעבודה

המאמר מציג גם את ההוראה בעבודת ה': ההתבוננות באחדות ה' אינה צריכה להישאר בגדר "שמיעה" — הבנה שהיא נכונה אך רחוקה. יש "להביט" ולהתעמק בה עד שהיא מורגשת וקשורה ללב, כך שהאדם אינו יכול להסיח ממנה את דעתו והוא דבק בה' בכל ענייניו. דעת כזאת נרכשת באמצעות לימוד ההלכות בעיון, עד שהן ברורות, וכך נמשכת דעת התורה אל שכלו ונפשו של האדם.

שאלות לשיחה

1. לפי המאמר, כיצד ייתכן שאדם מבין לעומק את אחדות ה', ובכל זאת נמשך אחר רצונותיו ברגע שהוא מפסיק לחשוב עליה?
2. מה ההבדל בין "שמיעה" ל"ראייה" בהתבוננות, וכיצד מבטאת זאת הוראת המשנה "הסתכל בשלושה דברים"?
3. מדוע המלאכים נקראים "בהמות", ומדוע לא המלאכים ולא ישראל יכולים לומר "קדוש" בלי האחרים?
4. כיצד מסבירה דעת עליון של משה, השייכת לאור המקיף, מדוע רק הוא יכול להמשיך דעת לנשמות שנקראות "בהמה"?
5. באיזה מובן ההלכות הן "הליכה", וכיצד לימודן ממשיך דעת אל הנשמה?

מקורות והפניות

הערות

פסקה 1

1 ואלה המשפטים

כרך זה כולל העתקה נוספת של המאמר, שכתב אדמו"ר האמצעי. בעמ' 295 הכותרת של המאמר "שיניך כעדר הרחלים" היא "ביאור למאמר ואלה המשפטים".

הערת קה"ת

ממאמר זה יש עוד ב' הנחות, א' הנחת כ"ק אדה"א נדפס בסה"מ תקס"ה ח"א ע' רמז. נוסחא שני' הנחת כ"ק אדה"א בתו"ח משפטים. הנחת מהר"ל (אחי אדה"ז) בשינויים בכרך 1824 קמח, א. ראה לעיל ציונים לכ"ק אדמו"ר זי"ע. באוה"ת [ביאור?] בע' אקא. ע' אקטז הגהות. קיצור בע' אקיו. הערות נוספות בע' אקד. כרך ח ע' גיב [כנראה קיצורים]. בסה"מ תקס"ה ח"א ע' רצה ד"ה שיניך כעדר הרחלים נסמן עליו: "ביאור על ד"ה ואלה המשפטים". ד"ה זה נדפס בהנחה אחרת בלקו"ת שה"ש לו, ד. וראה במ"מ לשם. בלקו"ת בחוקותי נ, ב מציינ לד"ה זה בענין אדם זהו נשמות דאצי ובחי' בהמה נשמות דבי"ע. לכללות מאמר זה, ראה דרך מצותיך פ, א. סה"מ תש"ב ע' 84 ואילך. ד"ה ואלה המשפטים תשל"ח ותשד"מ. פלח הרמון שמות ע' שלט.

2 ואלה המשפטים

הפסוק הפותח את פרשת משפטים: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". אדמו"ר הזקן קורא את המילים "אשר תשים" כפנייה למשה, ובהמשך (8.6) מפרש את "לפניהם" כ"לתוך פנימיותם".

Exodus 21:1 שמות כ"א:א'

וְאַלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשֶׂה לִפְנֵיהֶם:

Now these are the ordinances which thou shalt set before them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כא, א.

3 כי תקנה עבד עברי

"כי תקנה עבד עברי, שש שנים יעבד ובשביעית יצא לחופשי חנם". לשון היחיד "תקנה" היא נקודת המוצא לשאלה שבמאמר.

Exodus 21:2 שמות כ"א:ב'

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יֵצֵא לְחֻפְשִׁי חָנָם:

If thou buy a Hebrew servant, six years he shall serve; and in the seventh he shall go out free for nothing.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

4 שו"ה ואלה המשפטים — עברי גוי

לאחר מילות הפתיחה, כתב היד ממשיך בשאר הפסוק: "שש שנים יעבד" ו"ובשביעית יצא לחופשי חנם", ולאחר מכן: "והנה צריך להבינ".

הערת קה"ת

בכרך 1824 נוסף: שש שנים תעבד וברביעית יצא לחפשי חנם. הנה: צל"ה.

5 לפניהם משמע . . כי יקנו

בכתב היד השאלה מנוסחת מעט אחרת: "לפניהם" הוא לשון רבים, ולכן היה צריך לומר "יקנו", גם הוא לשון רבים, ולא "תקנה", לשון יחיד.

הערת קה"ת

קטע זה בכרך 1824 בשינוי לשון: לפניהם הוא לשון רבים והל"ל יקנו ג"כ לשון רבים ולא תקנה לשון יחיד.

6 והל"ל כי יקנו

הרבי מסביר מדוע צפויה לשון רבים: הדין "כי תקנה עבד עברי" הוא עצמו אחד המשפטים "אשר תשים לפניהם", בלשון רבים.

הערת קה"ת

"שהרי הענין דכי תקנה עבד עברי הוא אחד מן המשפטים אשר תשים לפניהם לשון רבים" — ד"ה ואלה המשפטים תשד"מ (מהנחה בלתי מוגה).

7 שו"ה יחיד — קאי על מרע"ה

כאן כתב היד אומר שהפסוק מתייחס למשה, גואל ישראל, "גואל ראשון וגואל אחרון", ומביא את הפסוק "שלח נא ביד תשלח" ואת תשובת ה': "ואנכי אחיה עם פיך". לאחר מכן הוא ממשיך: "ולחבין זה, הנה כתיב ונתתי עשבי".

הערת קה"ת

בכרך 1824 הנ"ל: על משה כמו ## שהוא גואל ישראל גואל ראשון וגואל אחרון כי כתי' שלח נא ביד תשלח והשיב ה' אנכי אחי עם פיך. ולהבין זאת: כתיב ונתתי עשב.

8 דכי תקנה קאי על מרע"ה וקאי אדלעיל מיני

הרבי מסביר את הביטוי "חזור אל הכתוב בלפניו" על פי דברי חז"ל, שהביא רש"י, שלפיהם "ואלה" מוסיף על מה שנאמר קודם: כשם שהמזוות הקודמות נאמרו מסיני, כך גם אלה. כשם שמושה קיבל את התורה בסיני, כך קיבל את המשפטים האלה, ועליהם נאמר לו "אשר תשים לפניהם" — כלומר, בתוך פנימיותם.

הערת קה"ת

"דהנה ארו"ל [מכילתא ריש פרשתנו] והובא בפרש"י דואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני, וכשם שמושה קיבל תורה מסיני כך קיבל גם משפטים אלה, ועליהם נאמר לו אשר תשים לפניהם, דפירוש לפניהם היינו לפנימיותם" — ד"ה ואלה המשפטים תשד"מ (מהנחה בלתי מוגה).

9 דהנה כתיב ונתתי עשב בשדך

מכאן ועד עמ' עה, א, חלק זה של המאמר מועתק שם, בשינויים ובהוספות.

הערת קה"ת

מכאן עד עה, א נעתק בסה"מ תרכ"ט (הוצאת תשנ"ב) ע' רסו בשינויים והוספות. סה"מ תר"ל ע' נז. סה"מ תרל"ב ע' ט ואילך. וראה גם סה"מ תש"ב ע' 85. בלקו"ת בחוקותי מט, ב, נ, ב מציינ לכאן.

10 ונתתי עשב בשדך

"ונתתי עשב בשדך לבהמתך, ואכלת ושבעת". אדמו"ר הזקן מפרש שמושה נותן את ה"עשב" של דעת לנשמות המכוונות "בהמות" (כפי שמוסבר ב"3.7-3.6).

Deuteronomy 11:15 דברים י"א:ט"ו

וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה לְבִהֲמֹתֶיךָ וְאָכְלָתָּ וְשָׂבַעְתָּ:

And I will give grass in thy fields for thy cattle, and thou shalt eat and be satisfied

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יא, טו.

11 וזרעתי את בית ישראל

"הנה ימים באים, נאום ה', וזרעתי את בית ישראל ואת בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה". אדמו"ר חזקן מפרש את שני ה"זרעים" כשתי דרגות של נשמות יהודיות. (קה"ת מדפיס 31:26; לפי המספור בספריא, הפסוק הוא 31:27)

Jeremiah 31:27 ירמיהו ל"א:כ"ז

הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־ה' וְזָרַעְתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה זָרַע אָדָם וְזָרַע בְּהֵמָה:

Behold, the days come, saith the L-RD, that I will sow the house of Israel and the house of Judah with the seed of man, and with the seed of beast

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיה לא, כו. ראה אוה"ת ראה ע' תת.

12 זרע אדם וזרע בהמה

הגהה של הצמח צדק על הקטע: האדם נברא בדמות האלוהית, אצילות; "בצלמנו" היא היחודא עילאה ו"כדמותנו" היא היחודא תתאה; והאדם הוא בעל דעת, המחברת את השכל עם המידות, כשם שייחוד ("ידע") מחבר שניים לאחד. הוא מוסיף שלעיתיד "מלאה הארץ דעה".

הערת קה"ת

באוה"ת משפטים ע' אקטז יש הגהה: ועמ"ש בענין ומותר האדם מן הבהמה אין, אדם נעשה בצלם אלקי אצילות רוח האדם העולה למעלה והוא אדם אחד מאלף מצאתי בד"ה אדם כי יהיה בעור בשרו [לקו"ת תזריע כב, ב], בצלמינו יחוד"כ כדמותנו יחוד"כ בד"ה ראשי המטות תרטי"ו [אוה"ת מטות ע' איצב], האדם שיש לו דעת כמ"ש ה' האדם ה' כאחד ממנו לדעת טי"ר, מפיו דעת משמע דעת גבוה מהחכמה גדולה דיעה שניתנה בין שתי אותיות, אם אין דיעה הבדלה מניין כי הדעת מחבר השכל עם המדות והוא בחי' גבוה, אל יתהלל החכם כו' כ"א כו' השכל וידוע אותי, וכמו הזיווג נקרא ידע, ולע"ל ומלא הארץ דיעה, דע ב"פ מ"ב, ועיין מענין מ"ב זווגין במק"מ ר"פ בראשית בזהר שם, וי"ל יש מ"ב כפי שמע מן ואהבת עד ובשעריך בחי' בכל מאדך וא"כ ב"פ מ"ב אפ"ל כאשר ע"י העלאה זו נמשך ג"כ מלמעלה למטה, כמ"ש בד"ה אלה מסעי [לקו"ת מסעי פט, ב] בענין מ"ב מסעות, א"כ מעלה הדעת כמו הזיווג מחבר עד שנעשים אדם א', כך ענין הדעת כו'. ע"כ.

13

"הנה ימים באים, נאום ה', וזרעתי את בית ישראל ואת בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה". אדמו"ר חזקן מפרש את שני ה"זרעים" כשתי דרגות של נשמות יהודיות. (קה"ת מדפיס 31:26; לפי המספור בספריא, הפסוק הוא 31:27)

Jeremiah 31:27 ירמיהו ל"א:כ"ז

הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־ה' וְזָרַעְתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה זָרַע אָדָם וְזָרַע בְּהֵמָה:

Behold, the days come, saith the L-RD, that I will sow the house of Israel and the house of Judah with the seed of man, and with the seed of beast

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

14 שיש ב' מדרגות כנשיי

ההערה מפנה לסעיף 8 בסדרת המאמרים הזאת, בעניין שתי מדרגות הנשמות.

הערת קה"ת

ראה המשך חייב אדם לברך — תרל"ח סעי' ח. (נדפס בסה"מ תרל"ח ע' קה). ראה גם לקו"ת במדבר ג, יג. ד"ה החורש הזה לכם בסה"מ תרס"ו ע'

קס. סה"מ תרע"ט ע' ו.

15 נעשה אדם בצלמנו כדמותנו

"נעשה אדם בצלמנו כדמותנו". האדם שנברא בצלם אלקים מקושר לנשמות דאצילות; בהמשך (2.35), "כדמותנו" מקושר לדמיון.

Genesis 1:26 בראשית א:כ"ו

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוּתֵנוּ וַיִּרְדּוּ כְּדָגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְבֶהֱמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ:

And G-d said: 'Let us make man in our image, after our likeness; and let them have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over the cattle, and over all the earth, and over every creeping thing that creepeth upon the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית א, כו.

16 נשמות דאצילות והם הנק' בנים משא"כ נשמות דבריאה יצירה

עשיה נק' עבדים

בתחילת פרשת משפטים אומר הוזהר שלאדם ניתן תחילה נפש "מצד הבהמה" — האופנים הקדושים; ואם זכה, רוח מן החיות הקדושות ונשמה מן הכיסא. שלוש אלה נקראות "שפחה", עבד ואמה". מי שזוכה יותר מקבל נשמה מאצילות ונקרא "בן" של הקב"ה; הרבי, המצוטט בהערת קה"ת, מציין קטע זה כמקור לכינוי כמעט כל נשמות הדורות שלנו "זרע בהמה".

Zohar, Mishpatim 2:4-13 ספר הזהר, משפטים ב':ד-י"ג

Now it chanced that while Rabbi Simeon spake these things a certain "ancient one" came down to his side and said: 'If that be so, Master, where is the additional delight of the soul that emanates therefrom, indicated by the words, "In it thou shalt not do any work, thou nor thy son nor thy daughter nor thy manservant, etc." (Ex. 20, 10)?' Rabbi Simeon replied: 'O venerable companion! Should a man of thy learning ask this? This verse assuredly speaks of the soul of the ... Righteous One, teaching us

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

17 אם כבנים אם כעבדים

אור התורה מביא המשך מתפילת ראש השנה: "אם כבנים, רחמנו... ואם כעבדים,... [עד] ותוציא לאור משפטנו" — בקשה העוסקת במשפט שלנו, "משפטנו".

הערת קה"ת

באוה"ת משפטים ע' אקכא: אם כבנים רחמינו כו' ואם כעבדים כו' ותוציא כאור משפטינו.

18 דעת אין ר"ל הידיעה לבד

תניא, פרק מב, מסביר שבכל נשמה יהודית יש משהו ממשוה, הנקרא רעיא מהימנא, משום שהוא ממשיך דעת לכל ישראל כדי שידעו את ה', כל אחד לפי שורש נשמתו. ההערה מפנה אליו כדי להדגיש שדעת היא יותר מידיעה גרידא.

Tanya, Likkutei Amarim 42:4-5 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים מ"ב:ד-ה'

אך עיקר הידיעה, אינה הידיעה לבדה, שידעו גדולת ה' מפי סופרים ומפי ספרים, אלא העיקר הוא, להעמיק דעתו בגדולת ה', ולתקוע מתשבתו בה' בחוץ ואומץ הלב והמוח, עד שתהא מתשבתו מקושרת בה' בקשר אמין וחזק, כמו שהיא מקושרת בדבר גשמי שרואה בעיני

קָשֶׁר וּמַעֲמִיק בּוֹ מִחֻשְׁבָּתוֹ, כְּנֹדָע, שְׁדַעַת הוּא לְשׁוֹן הַתְּקַשְׁרוֹת, כְּמוֹ: "וְהָאָדָם יָדַע וְגו'". וְכֵן זֶה מִדָּה זוֹ לְקַשֵּׁר דַּעַתוֹ בָּהּ, יֵשׁ בְּכָל נֶפֶשׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל, בִּינִיקָתָהּ ...

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

תניא פמ"ב. ד"ה כאן, ובארוכה בהמשך ר"ה עת"ר ד"ה ואני נתתי לך ע' קטו. וראה גם סה"מ תרפ"ד ע' קמד. וראה לקמן ק"ה, ד שמציין לענין דעת לכאן.

19 זרע בהמה . . כמעט כל הנשמות שבדורותינו

הרבי, המצוטט בהערה, מביא מאמר זה יחד עם הוזהר לעניין שכמעט כל הנשמות בדורותינו הן "זרע בהמה".

הערת קה"ת

"והוא מיוסד על משי"כ בזהר ח"ב ר"פ משפטים (צד, סע"ב), ראה רמ"ז שם. וראה ג"כ לקוטי תורה לרבנו הזקן פי' צו (ה, ב ואילך), שערי תשובה (לבנו אדמו"ר האמצעי) ח"א ד"ה ששים המה, ובכ"מ. (כ"ק אדמו"ר ז"ע בקובץ יו"ד שט"ע כו). וראה שם בד"ה באתי לגני — תשי"ג סע"ז ד"ה שרובם ככולם שייכים להשיג ולהשכיל עניני קדושה בכלל ובפרט גדולת הבורא ית', מפי ספרים ומפי סופרים, השגה והבנה גדולה, מ"מ נקראים בשם זרע בהמה לפי שחסר בהם בחי' הדעת וההרגשה בנפשם" ע"ש.

20 נשמות דאצילות והם הנק' בנים . . הן בני עלייה

שלושת המקומות האלה בלקוטי תורה מפנים בחזרה לקטע זה על נשמות אצילות, הנקראות "בנים" ובני עלייה. הקטע בצו, שהוא ביאור קצר על "ואכלתם", שואל כיצד יש להבין את הנשמות הנקראות "דגי הים", הנמשכות מזיווג אבא ואמא דאצילות.

הערת קה"ת

בלקו"ת צו ח, ב. מטות פד, ג. שה"ש טז, ג. מציין לכאן.

21 הן בני עלייה שהם מועטים כו' אפילו בדורות הראשונים

שם נתמכת הנקודה מדברי חז"ל: "ראיתי בני עלייה והן מועטיין", ו"אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים בני אדם אנו כחמורים".

הערת קה"ת

"כמ"ש ראיתי בני עלי' והם מועטים וכמארו"ל אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם ואם הם כבני אדם אנו כחמורים ולא כחמורו דרפכ" — סה"מ תרל"ב ע' קצ.

22 ושלגדולתו אין חקר

"גדול ה' ומהולל מאד ולגדולתו אין חקר" — זהו חלק ממה שמבינות אפילו הנשמות המכונות "בהמיות", מתוך ספרים ומפי מלמדים.

Psalms 145:3 תהילים קמ"ה ג'

גָדוֹל ה' וּמְהַלֵּל מְאֹד וּלְגִדְלוֹתָו אֵין חֶקֶר:

Great is the L-RD, and highly to be praised; And His greatness is unsearchable.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

23 בבחי' דעת והרגשה בנפשו

הגהה של הצמח צדק מוסיפה שבמצרים הייתה הדעת בגלות, ומביאה את הפסוק "בכל דרכיך דעהו".

הערת קה"ת

באוה"ת שם ע' אקטז יש הגהה: ובמא"ע במצרים ה' הדעת בגלות, בכל דרכיך דעהו.

24 רק שאין לה דעת

בגרסה שם נוספו המילים "כל כך": לבהמה אין דעת כל כך.

הערת קה"ת

בסה"מ תרכ"ט ע' רסח נוסף: כ"כ.

25 והאדם ידע

"וידע אדם את חוה אשתו". הפועל המתאר חיבור אינטימי מראה שדעת פירושה התקשרות והתחברות, ולא רק ידיעה.

Genesis 4:1 בראשית ד':א

וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־ה'

And the man knew Eve his wife; and she conceived and bore Cain, and said: 'I have agotten a man with the help of the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ד, א.

26 שהוא בחי' התקשרות והתחברות

תניא, פרק ג, מציג את חכמה, בינה ודעת שנפשו, ומגדיר שם דעת, מן "והאדם ידע את חוה", כהתקשרות והתחברות: קשירת המחשבה בחוזה לגדולת אין סוף.

Tanya, Likkutei Amarim 3:13-14 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים

ג'י"ג-י"ד

וְהַדַּעַת, הוּא מְלֻשׁוֹן "וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה", וְהוּא לְשׁוֹן הַתְּקַשְׁרוֹת וְהַתְּחַבְּרוֹת, שֶׁמְקַשֵּׁר דַּעַתוֹ בְּקַשֵּׁר אִמְרֵי וְחֻק מֵאֵד, וְיִתְקַע מִחֻשְׁבָּתוֹ בְּחוּק בְּגִדּוּלַת אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, וְאֵינוֹ מְסִיחַ דַּעַתוֹ. כִּי אִף מִי שֶׁהוּא חֶסֶם וְנִבְּנָה בְּגִדּוּלַת אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, הֵנָּה אִם לֹא יִקְשֹׁר דַּעַתוֹ וְיִתְקַע מִחֻשְׁבָּתוֹ בְּחוּק וּבְהַתְמָדָה – לֹא יוֹלִיד בְּנִפְשׁוֹ יִרְאָה וְאַהֲבָה אֱמִיתִית, כִּי אִם דְּמִיוֹנוֹת שְׁוֹא.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה תניא פ"ג.

27 ומבשרי אחזה

איוב אומר: "מבשרי אחזה אלוהה". כאן הפסוק מתאר את ה"ראייה" של דעת: תפיסת ה' כפי שתופסים את הנשמה באמצעות חיות הגוף.

Job 19:26 איוב י"ט:כ"ו

וְאַחֵר עוֹרִי נִקְפּוּזָאֵת וּמִבְשָׂרִי אֶחְזֶה אֱלֹהִים:

And when after my skin this is destroyed, Then without my flesh shall I see G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב יט, כו.

28 לית מחשבה תפיסא ביה כלל

מתוך תפילת אליהו הפותחת את ההקדמה השנייה ל־Tikkunei Zohar (Patach Eliyahu): "לית מחשבה תפיסא כל כלל". אדמו"ר הזקן מכאן שהכוונה היא שאי אפשר להשיג את עצמותו של ה', אך אפשר עדיין לדעת ולהרגיש את מציאותו.

Tikkunei Zohar 17a:10-12 תקוני זוהר י"ז א:י"ב

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא כך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ"א אתכסיא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון

ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש כך.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

29 שו"ה ממש — זה נקי

בכתב היד נכתב "זהו נקי" במקום "זה נקי"; המשמעות זהה.

הערת קה"ת

בגובתי"ק: זהו נקי.

30 שו"ה את הנולד — כו'

בכתב היד נכתב "וכו'" במקום "כו'"; המשמעות אינה משתנה.

הערת קה"ת

בגובתי"ק: וכו'.

31 וה' עליהם יראה

"וה' עליהם יראה": הפסוק מובא כביטוי נוסף לראיית אלקות.

Zechariah 9:14 זכריה ט':י"ד

וה' עליהם יראה ויצא כבדק חצו ואדיני ה' בשופר יתקע והלך בסערות תימן:

And the L-RD shall be seen over them, And His arrow shall go forth as the lightning; And the L-rd GOD will blow the horn, And will go with whirlwinds of the south

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכרי' ט, יד.

32 והאמונה היא למעלה מן הדעת

שם מסביר אדמו"ר הזקן שהאמונה נעלית מהשגה, גם מן ההשגה שבשורש הנפש האלקית, שכן שום מחשבה אינה יכולה לתפוס את ה'. בימי בית ראשון התגלתה אמונה זו בנשמות "כמו ראייה", ובימי בית שני תיקנו ברכות כדי להמשיך את גילוייה למטה.

הערת קה"ת

ראה לעיל ו, א. לקו"ת ואתחנן ה, ג.

33 דע את אלקי אביך

צוואת דוד לשלמה: "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם". נדרשת ידיעת ה', ולא אמונה בלבד.

I Chronicles 28:9 דברי הימים א כ"ח:ט'

ואתה שלמה־בני דע את־אלקי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי קל־לִבֹּת דורש ה' וְכִלְיָצָר מִחֻשְׁבוֹת מִבֵּין אִם־תִּדְרָשְׁנוּ יִמָּצֵא לָךְ וְאִם־תַּעֲזֹבֵנוּ יִנִּיחֶךָ לְעַד:

And thou, Solomon my son, know thou the G-d of thy father, and serve Him with a whole heart and with a willing mind; for the L-RD searcheth all hearts, and understandeth all the imaginations of the thoughts; if thou seek Him, He will be found of thee; but if thou forsake Him, He will cast thee off for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דה"א כח, ט.

34 אינו דומה שמיעה לראיה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה מכילתא יתרו יט, ט.

35 אינו דומה שמיעה לראיה

על הפסוק בשמות י"ט, ט' אומרת המכילתא שישראל אמרו למשה: "רצוננו לראות את מלכנו", שכן "אינו דומה שומע לרואה". זהו העיקרון המצוטט בהערת קה"ת, שלפיו שמיעה אינה יכולה להשתוות לראיה.

Mekhilta DeRabbi Yishmael, Tractate Bachodesh 2:28 מכילתא דרבי ישמעאל, מִסְכְּתָא דְּבַחְדֶּשׁ ב':כ"ח

דְּבַר אַחֵר: אָמְרוּ: רְצוֹנֵנוּ לְרֹאוֹת אֶת מַלְכֵנוּ! לֹא דוֹמָה שׁוֹמֵעַ לְרֹאֶה! אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם: תֵּן לָהֶם מַה שֶּׁבִקְשׁוּ! (שמות יט, יא) "כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, יֵרֵד יי לְעֵינֵי כָל הָעָם עַל הַר סִינַי."

Variantly: They said: We want to see our King. There is no comparing hearing to seeing, viz. (Ibid. 11) "for on the third day the L-rd will go down before the eyes of all the people on Mount Sinai"

Beeri Edition, Koren, Jerusalem, 2019 (CC-BY-NC) • Mechilta, translated by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

36 (ופי' ראייה)

חלק מהגהה ארוכה זו לקוח ממאמר קצר על דברי חז"ל ששמיעה אינה דומה לראיה.

הערת קה"ת

חלק מהגהה זו מדי"ה מארז"ל אינו דומה שמיעה לראיה הנדפס במאמרי אדה"ו הקצרים ע' תקנו-ז. ונעתק באוה"ת ויקרא כרך ג ע' תשצ. שה"ש כרך א ע' רכא. וחלק שם ע' שלו. ראה בהמשך וככה תרל"ז פל"ג ופנ"ז. ובסה"מ תשי"ט בד"ה ויאמר משה ע' 60.

37 הסתכל בשלשה דברים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות פ"ב מ"א.

38 הסתכל בשלשה דברים

הוראת רבי: "הסתכל בשלושה דברים ואי אתה בא לידי עבירה: דע מה למעלה ממך...". אדמו"ר הזקן מדגיש את המילה "הסתכל" — ראייה בעיני השכל.

Pirkei Avot 2:1 משנה אבות ב':א'

רַבִּי אֱלִימִלֵּךְ, אִיזוּהִי דֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּזְכֹּר לוֹ הָאֵדָם, כֹּל שֶׁהִיא תִּפְאָרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאָרֶת לוֹ מִן הָאֵדָם. וְהָיָה זֶה֩ר בְּמִצְוָה קְלָה בְּחֻמְרוֹהָ, שְׂאִין אֶתָּה יוֹדֵעַ מִתֵּן שְׂכָרוֹ שֶׁל מִצְוָה. וְהָיָה מִחֻשָּׁב הַפֶּסֶד מִצְוָה כִּנְגֵד שְׂכָרָהּ, וְשֹׁכֵר עֲבָרָה כִּנְגֵד הַפֶּסֶדָּהּ. וְהִסְתַּכֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים וְאִי אֶתָּה כָּא לִיְדֵי עֲבָרָה, דַּע מַה לְּמַעַלָּה מִמֶּךָ, עֵין רוֹאֶה וְאֵזֶן שׁוֹמַעַת, וְכָל מַעֲשִׂיךָ בִּסְפָר נִכְתָּבִין:

Rabbi said: which is the straight path that a man should choose for himself? One which is an honor to the person adopting it, and [on account of which] honor [accrues] to him from others. And be careful with a light commandment as with a grave one, for you did know not the reward for the fulfillment of the commandments. Also, reckon the loss [that may be sustained through the fulfillment] of a commandment against the reward [accruing] thereby, and the gain ... [that may be obtained through the committing] of

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

39 איזהו חכם

בין השאלות ששאל אלכסנדר מוקדון את זקני הנגב הייתה: "איזהו חכם?" והם השיבו: "הרואה את הנולד". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כפשוטו: ראיית התהוותם של כל הדברים מאין.

Tamid 32a:7 תמיד ל"ב א"ז:

אמר להם: אידין מתקרי חכים? אמרו לקה: איזהו חכם - הרואה את הנולד. אמר להם: אידין מתקרי גבור? אמרו לו: איזהו גבור - הכובש את יצרו. אמר להן: אידין מתקרי עשיר? אמרו לקה: איזהו עשיר - השמח בְּהִלְקוֹ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

תמיד לב, א. ראה מאמרי אדה"א ויקרא ח"ב ע' תרכג.

40 כאלו רואה

תניא, פרק מג, המצוטט בהערה, מסביר "הרואה את הנולד" כמי שרואה כיצד כל דבר נולד ומתהווה, כפי שמתואר כאן.

הערת קה"ת

ראה בתניא פרק מג: פ"י שרואה כל דבר איך נולד ונתהווה.

41 וכל העם רואים את הקולות

הערת קה"ת מפנה Exodus 8:18 למילים האלה.

Exodus 8:18 שמות ח':י"ח

הערת קה"ת

שמות ח, יח.

42 וכל העם רואים את הקולות

"וכל העם רואים את הקולות" במעמד הר סיני. אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות שבעת מתן תורה היו ישראל בדרגת ראייה. (בהערת קה"ת נדפס "שמות ח', י"ח", כנראה טעות דפוס).

Exodus 20:15 שמות כ':ט"ו

וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֵת־הַקֶּהֶר עֲשׂוּ וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנָּעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֵק:

And all the people perceived the thunderings, and the lightnings, and the voice of the horn, and the mountain smoking; and when the people saw it, they trembled, and stood afar off.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

43 רואים את הנשמע

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

מכילתא שם.

44 רואים את הנשמע

המכילתא על "וכל העם רואים את הקולות" מביאה מחלוקת: רבי ישמעאל אומר שראו את הנראה ושמעו את הנשמע, ורבי עקיבא אומר שראו ושמעו את הנראה. בהערת קה"ת היא מצוטטת כמקור לביטוי "ראו את הנשמע".

Mekhilta DeRabbi Yishmael, Tractate Bachodesh 9:1 מכילתא דרבי ישמעאל, מִסְכְּתָא דְּבַחֲדֶשׁ ט"א:

(שמות כ, יד) [וְכָל הָעָם רֹאִים אֵת הַקּוֹלֹת וְאֵת הַלַּפִּידִם, וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֵת הַקֶּהֶר עֲשׂוּ. וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנָּעוּ, וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֵק.] "וְכָל הָעָם רֹאִים אֵת הַקּוֹלֹת". רואין אֵת הַנִּרְאָה וְשׁוֹמְעִין אֵת הַנִּשְׁמָע. דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָה אָמַר: רואין וְשׁוֹמְעִין אֵת הַנִּרְאָה. רואין דְּבָרֵי

שְׁלֹאֵשׁ יוֹצֵא מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְנִחְצֵב עַל הַלּוּחוֹת, שְׁנֶאֱמַר: (תהלים כט, ז) "קוֹל יי חֲצֵב לְהַבּוֹת אֵשׁ."

And all the people saw the sounds and the " (Ibid. 20:15) lightnings": They saw what was visible and heard what was audible. These are the words of R. Yishmael. R. Akiva says: They saw and heard what was audible. There was nothing that left the mouth of the Omnipotent which was not inscribed on the tablets, as it is written (Psalms 29:7) "The ".voice of the L-rd hews (with) flames of fire

Beeri Edition, Koren, Jerusalem, 2019 (CC-BY-NC) • Mechilta, translated by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

45 חכמה היא בחי' ראי'

בסוף פרק ב של המאמר ההוא, על "והניף ידו על הנהר", מסביר אדמו"ר הזקן את "אראנו נפלאות" כראייה ממש, הנעלית משמיעה והבנה, שכן "שמיעה אינה דומה לראייה"; לאחר מכן הוא מבאר שראייה זו היא מדרגת החכמה עצמה.

הערת קה"ת

ע' לקו"ת פ' צו ד"ה והניף ספ"ב.

46 דאבא מקנן באצ"י

בתיקון ו' נאמר שאמא עילאה (בינה) "מקננת בכורסא", עולם הבריאה, ואילו שש הספירות של ז"א מקננות במטטרון (יצירה), ואמא תתאה מקננת באופנים (עשיה). הערת קה"ת מצטטת זאת, יחד עם עץ חיים של האריז"ל, כמקור לעיקרון שאבא "מקנן" באצילות ובינה בבריאה.

Tikkunei Zohar, Tikkun 6 • 22a:14-16 תקו"ו תיקון ו

ועוד משגיח מן החלוני' אלין חלונות דבי כנישתא דאבא ובנוי אינון בבית (הכנסת) אסירן ואיהו בכל יומא אשגחותיה עליהו ויהיב לון מזונא. ויפן כה וכה אם אית מאן דיתער בתיובת' לתברא בית (נ"א בה) אסורין דלהון. הה"ד לאמר לאסורים צאו ולאשר בחשך הגלו. ויפן כה וכה וירא כי אין איש. אלא איש לדרכו פנו בעסקין דלהון באורחין דלהון. איש לבצעו מקצוהו בכצעא דהאי עלמי לירתא האי עלמי.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה ע"ה שער סדר אצ"י פ"א. שער סדר אבי"ע פ"ב. ועוד. ת"ז ת"ו. וראה בארוכה בהערת כ"ק אדמו"ר זי"ע בסה"מ ת"ש ע' 59. ובסה"מ תש"ג ע' 133. סה"מ תרצ"ו ע' 119.

47 וע"כ נקרא זרע בהמה

ההערה מפנה לעמוד 62 בכרך זה של שיחות, המסביר מדוע נשמות אלה נקראות "זרע בהמה".

הערת קה"ת

ע"י סי' השיחות תש"א ע' 62.

48 והאדם ידע

"וידע אדם את חוה אשתו". הפועל המתאר חיבור אינטימי מראה שדעת פירושה התקשרות והתחברות, ולא רק ידיעה.

Genesis 4:1 בראשית ד':א

וַהֲאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־ה'

And the man knew Eve his wife; and she conceived and bore Cain, and said: 'I have agotten a man with the help of the 'L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ד, א.

49 שו"ה שיתחבר — בחי חכמה לבינה דהיינו

בכתב היד נוספה הגהה של הצמח צדק, המצוטטת בהערה, הקושרת את "העשיר" לדעת ואת "העני" ל"בהמה" ("לא תמעט"), ומסיימת: למי שאין דעת, העבודה קשה.

הערת קה"ת

בבוכ 1223 נוסף הגה"ה מהצ"צ: "הגה"ה העשיר דעת והדל בהמה לא ימעט כי שרשם עצלים להם מ"ש שאין לו דעת העבודה קשה לו".

50 היינו כחולמים

"בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים". הבנה באלוקות שהיא בגדר "שמיעה" בלבד נמשלה לחלום, שבו פועלת רק יכולת הדמיון.

Psalms 126:1 תהילים קכ"א:

שיר המעלות בשוב ה' את־שיבת ציון היינו כחלמים:

A Song of Ascents. When the L-RD brought back those that returned to Zion, We were like unto them that dream

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קכו, א.

51 ועי בלקי"ת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

להאריז"ל.

52 (עמ"ש"ל . . דע כי כו')

בכתב היד הזה אין ההגהה; במקומה מופיעות רק המילים: "אך בחינת בצלמנו הוא בחינת זרע אדם, בחינת ראייה כו".

הערת קה"ת

בבוכ 1223 ליתא הגה"ה זו ובמקומו נכתב "אבל בחי בצלמינו זהו בחי זרע אדם בחי ראי כו".

פסקה 3

53 שממשיך ומשפיע בחי דעת

שם אדמו"ר הזקן חוזר למאמר הזה: משה ממשיך דעת בעולמות בריאה, יצירה ועשיה, משום ש"אדם" ו"בהמה" שבבריאה שווים ביחס לדעתו של משה. הוא מציע פירוש דומה לקידוש של ליל שבת, שממשיך דעת גם לנשמות שלנו שבבחינת "בהמה", שכן אדם ובהמה שווים ביחס לאור המקיף, סובב.

הערת קה"ת

ראה לקו"ת בהר מד, ב.

54 וידעת היום

"וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד". משה מביא את ישראל לידיעה זו.

Deuteronomy 4:39 דברים ד:ל"ט

וידעת היום והשבות אל־לִבְבְּךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

55 גואל ראשון וגואל אחרון

הערת קה"ת מפנה לZohar I, 253a למילים האלה.

Zohar I, 253a זח"א רנ"ג, א

הערת קה"ת

ראה שמו"ר פ"ב ס"ד. זח"א רנ"ג, א. שה"פ פי ויחי.

56 גואל ראשון וגואל אחרון

רבי לוי אומר שה' אמר למשה: במדבר אתה משאיר אותם, ומן המדבר תחזיר אותם לעתיד לבוא. בהערה של קה"ת מובאים הדברים, יחד עם הוזהר (I, 253a): ה' כפל את השם "משה משה" — אחד לגאולה הראשונה ואחד לאחרונה) ועם שער הפסוקים, כמקור לכך שמשה יהיה הגואל האחרון, כשם שהיה הראשון.

Shemot Rabbah 2:4 שמות רבה ב:ד'

... (שם ג, א): והנחש היה ערום, מתוקן לפרעניות היה. בנח, כתיב (שם ו, ט): תמים היה, מתוקן לגאולה. ביוסף, כתיב (שמות א, ה): ויוסף היה, מתוקן לפרנסה. במרדכי, כתיב (אסתר ב, ה): איש יהודי היה, מתוקן להצלה. ומשה, לגאולה, מתחלת ברייתם נתקנו לכך. וינהג את הצאן אחר המדבר אמר רבי יהושע: למה היה רודף למדבר? לפי שראה שישאל נתעלו מן המדבר, שנאמר (שיר ג, ו): מי זאת עולה מן המדבר, שהיה להם מן המדבר: המן, והשלי, והבאר, והמשכן, והשכינה, כהונה, ומלכות, וענני כבוד. דבר אחר: אמר הקדוש ברוך הוא ...

Another interpretation: "Moses was [haya]." Everyone in whose regard haya is written, was fated for this [for what follows]: "Behold, the man has become [haya] [like one of us, knowing good and bad, what if he should extend his hand and take also from the tree of life and eat, and live forever?]" (Genesis 3:22); death was fated to come to the world, as it is stated: "With darkness upon the surface of the deep" (Genesis 1:2) - that is death, which darkens the faces of the people.

... "The serpent

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

57 וידעתם כי אני ה'

"וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם סבלות מצרים". זהו חלק מן המסר הראשון של משה על הגאולה, וכאן הוא נקרא כמתן דעת לישראל.

Exodus 6:7 שמות ו:ז

וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי לָכֶם לְאֱלֹהִים וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבָלוֹת מִצְרַיִם:

and I will take you to Me for a people, and I will be to you a G-d; and ye shall know that I am the L-RD your G-d, who brought you out from under the burdens of the Egyptians

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות ו, ז.

58 ויאמן העם

כשמשה ואהרן באו אל העם בפעם הראשונה, "ויאמן העם". האמונה קדמה; הדעת באה אחר כך.

Exodus 4:31 שמות ד:ל"א

וַיֵּאֱמָן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקֵד ה' אֶת־כְּנָנִי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

And the people believed; and when they heard that the L-RD had remembered the children of Israel, and that He had seen their affliction, then they bowed their heads and worshipped.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות ד, לא.

59 ומלאה הארץ דעה

"כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים": דעת ה' בזמן הגאולה האחרונה.

Isaiah 11:9 ישעיהו י"א:ט

לא־יָרְעוּ וְלֹא־יִשְׁחִיתוּ בְּכָל־הָרָקָדָשׁ כִּי־מִלְאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת־Havayah כַּמֵּיִם לַיָּם מְכַסִּים:

They shall not hurt nor destroy In all My holy mountain; For the earth shall be full of the knowledge of the L-RD, As the waters cover the sea.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיהו י"א, ט.

60 כי כולם ידעו אותי

"ולא ילמדו עוד איש את רעהו... לאמר דעו את ה', כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם". ידיעת ה' הכללית שתהיה לעתיד לבוא. (קה"ת מדפיס 31:33; לפי מספור הפסוקים בספריא, הפסוק הוא 31:34.)

Jeremiah 31:34 ירמיהו ל"א:ל"ד

וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־אֲחִיו לֵאמֹר דַּעוּ אֶת־ה' כִּי כֻלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטָנָם וְעַד־גְּדֻלָּתָם נֶאֱמַר־ה' כִּי אֶסְלַח לְעֹנְוֵם וְלִחְטָאתָם לֹא אֶזְכְּרֵם:

and they shall teach no more every man his neighbour, and every man his brother, saying: 'Know the L-RD'; for they shall all know Me, from the least of them unto the greatest of them, saith the L-RD; for I will forgive their iniquity, and their sin will I remember no more.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיהו ל"א, לג.

61 כמבואר במ"א ע"פ וידעת היום

המאמר שם מסביר ש"חלב ודבש" של הארץ הם עדיין בבחינת אמונה, ואילו "מלאה הארץ דעה" תהיה דעת והרגשה ממש. העולם מתנהל כיום באמצעות ממלא כל עלמין, שבו כל זמן שונה ממשנהו, ולכן הדורות עולים ויורדים.

הערת קה"ת

לקו"ת ואתחנן ד, ב ואילך.

62 ונתתי עשב בשדך

"ונתתי עשב בשדך לבהמתך". הפסוק נקרא כמתאר את משה נותן את "עשב" הדעת לנשמות ולמלאכים המכונים "בהמות".

Deuteronomy 11:15 דברים י"א:ט"ו

וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדֶךְ לְבִהֶמְתְּךָ וְאֶכְלָתָ וְשָׂבַעְתָּ:

And I will give grass in thy fields for thy cattle, and thou shalt eat and be satisfied.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יא, טו.

63 עשב הוא בחי' דעת שהוא שם ע"ב ושי"ן

בתיקון נ"א קורא תיקוני הוזהר את המילים "כל עשב" כע"ב ושי"ן, וקושר אותן לשמות ע"ב. אור התורה, המובא בהערת קה"ת, מפנה כאן לקריאה זו.

Tikkunei Zohar 86b:6 תיקוני הוזהר פ"ו ב:ו

וְהָא ש' דְּתַלְתְּ אֲבָהוּ אֵינוֹן, אֶלָּא ש' עֲלֵאָה עֲנָפִי אֵילָנָא, ש' תַּתְּאָה שְׁרָשִׁי אֵילָנָא, וּבְגִין דָּא וְכָל שִׁיחַ דָּא צְדִיק, וְכָל עֵשֶׂב ע"ב ש' דָּא יַעֲקֹב קָלִיל תַּלְתְּ אֲבָהוּ, דְּאֵינוֹן עֲנָפִי אֵילָנָא, וְסִלְקִין לְשַׁבְעִין וּתְרִין שְׁמֵהוּ דְּוִיסַע וְיִבְא וְיִט, דְּבִהֲאִי שְׂמָא אֲתַבְּרִיאָו עֲשִׂין וְאֵילָנִין דְּאֵינוֹן נִשְׁמַתִּין דְּצְדִיקָא, וְהָאִי עֵשֶׂב עֲלִיהָ אֲתַמֵּר (תהלים קד יד) וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדֶת הָאָדָם לְהוֹצִיא לָהֶם מִן הָאָרֶץ, לָחֶם אֲבִירִים אֲכָל אִישׁ (שם עח כו), וְאִיהוּ נִהְמָא דְּאוֹרֵייתָא.

Tikkunei Zohar – Vocalized (Public Domain)

64 עשב . . שהוא שם ע"ב ושי"ן באמצע

אור התורה על משפטים מצטט את תיקוני הוזהר (tikkun 51) כמקור לפירוש זה של "עשב", וכך כתוב גם באור התורה על חוקת.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' משפטים ע' אק"ב מצייין לת"ז תי נא. וכ"כ באוה"ת פ' חקת ע' תשפד. וראה גם ב"אוה"ז להצ"צ כרך א ע' ז.

65 נקי ג"כ בשם בהמות וחיות

שם אדמו"ר הזקן מסביר את ההבדל בין מלאכים לנשמות: המלאכים נקראים חיות ובהמות, ככתוב "פני אריה אל הימין ופני שור מהשמאל"; גם הם מורכבים מגוף ונפש, אלא שגופם רוחני ועשוי מאש ומרוח.

הערת קה"ת

ראה לעיל ד, ב.

66 פני אריה פני שור

במראה המרכבה יש לחיות הקודש פני אדם, פני אריה מימין, פני שור משמאל ופני נשר. משום כך המלאכים נקראים "חיות" ו"בהמות".

Ezekiel 1:10 יחזקאל א':י

וְדַמוֹת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל־הַיָּמִין לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מִהַשְּׂמָאוֹל לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי־נֶשֶׁר לְאַרְבַּעַתָּם:

As for the likeness of their faces, they had the face of a man; and they four had the face of a lion on the right side; and they four had the face of an ox on the left side; they four had also the face of an eagle.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

67 שיש להם דעת והכרה באלקות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה רמב"ם פ"ב הלי' יסודי התורה.

68 ע"פ רני ושמחי

המאמר שם מסביר שעבודת המלאכים היא שירה ותהילה (רינה), המבטאות את כמיהתם העזה להידבק בה' ולהיכלל באור אין סוף.

הערת קה"ת

לעיל לו, א ואילך.

69 רני ושמחי

"רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך": הפסוק במאמר שאליו מתייחסים כאן.

Zechariah 2:14 זכריה ב':יד

רְנִי וְשִׂמְחִי בַת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכְךָ נְאֻם־ה'

Sing and rejoice, O daughter of Zion; for, lo, I come, and I' will dwell in the midst of thee, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

70 וצדקתך ירננו

"יזכירו רב טובך וירננו צדקתך": הנושא של אותו מאמר, העוסק בשירת המלאכים.

Psalms 145:7 תהילים קמ"ה:ז

זָכַר רַב־טוֹבְךָ יִפְּיְעוּ וְצִדְקָתְךָ יִרְנְנוּ:

They shall utter the fame of Thy great goodness, And shall sing of Thy righteousness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

71 בפי תולדות ע"פ מים רבים

ביאור "מים רבים" שמתחיל ב-19a מראה שבסדר אחד של הספירות עומדת הדעת בקו האמצעי, ישירות מתחת לכתר, וממשיכה את אור הכתר לחכמה ובינה ולמדות. זהו העניין הנוכח כאן: דעת עליונה מקבלת מכתר.

הערת קה"ת

יט, א ואילך.

72 והנה מרע"ה

בהגהה על קטע זה מבחין הצמח צדק בין שני סוגי דעת: "זרע אדם" נובע מדעת תחתונה, המקשרת את השכל למדות, ואילו דעת עליונה, המבשרת חכמה ובינה, היא בחינתו של משה. הוא מוסיף שלי"בהמות" יש דעת רק בממלא כל עלמין, ולא בסובב כל עלמין; ודעת בסובב נמשכת באמצעות "קדוש". כמו כן, באמצעות קרבן הבהמה עולה למדרגת אדם, שכן גם בחיותה בהמה היה לה "פני אדם".

הערת קה"ת

באוה"ת משפטים ע' אקטו יש הגהה: והנה מרע"ה כחו גדול היינו כי דעות שיש ב' דעת וזרע אדם זהו מבחי' ד"ת שמקשר השכל עם המדות, אבל ד"ע המחבר ח"ב זהו משה ושרשו מאוירא בד"ה החלצו כו'. והנה בהמה י"ל שאין להם דעת רק בממכ"ע ולא בסוכ"ע בד"ה וידעת היום כו', והמשכות הדעת בסוכ"ע זהו ע"י קדוש שיהי' דעת בבחי' קדוש סוכ"ע כו' בד"ה והנה אנחנו מאלמים אלומים י"ב בקר זהו בהמה י"ל ע"י הקרבן שנכלל בהמה בשרשה ע"י והחיות נושאות כו', ע"י נכלל בהמה בבחי' אדם כי גם כשהי' בהמה הי' מבחי' פני אדם שבבהמה לכן יוכל להתעלות בבחי' אדם ממש. ג' בחי' אדם גם ז"א ישראל אדם והתורה חכמה אדם עיין זח"א קל"ד ב' ובה"ז שם, לכן ע"י התורה מוחין נמשך שיהי' אדם בפרטיות. וכמו"כ למטה אם כבנים ואם כעבדי בנים אתם לה' והנה כעבדים כשנמשכו מסט' דמט"ט בוח"ג דרס"ו סע"א, ואם הוא בחי' זרע בהמה, ולכן שש שנים, ובשביעי' כמו בשמטה תלה הכתוב בהמה בחיה סד"ה את שבתותי תשמרו, כי סוכ"ע הי' ובהמה שרין ע"ד אסתיר פני ביום ההוא דסכ"ס כו', צאן מרעית אדם אתם הרי יוכל להיות מצאן בחי' אדם וא"כ אז גבוה יותר שהוא אדם ומשים עצמו כצאן מענין בהמה אין לה דעת בד"ה בכ"ה כסליו נה"ב מתפעלת רק בבחי' בשכמל"ו ונה"א אדם מתפעלת מההתבוננות בעצמי' אוא"ס והנה בשכמל"ו זהו רוח הבהמה היורדת למטה ש' ב"ן וכל דעת יחוד, והאדם ידע המשכות ד"ע טפת מ"ד, דכולא קמ"י כלי"ח בהמ"ן ותשחוי'ן אלומתי כי דת"י, משא"כ בהמה אינה משגת רק שהיש מאין בשכמל"ו כנ"ל, ולא ביטול אמיתי מ"ד ענין יודע צדיק נפש בהמתו כו', דברי חכמים כדרבנות שדר בינה באדם,

מורה דעה בפרה ממשיך דעת בבחי' בהמה כו'. עכ"ל. ראה באוה"ת שם ע' אקיה עוד הגהה.

73 בהמשך זאת חנוכת המזבח תר"מ סעי' יב נוסף

סדרת מאמרים זו מוסיפה ש"עשב" הוא ע"ב של חכמה, ושהשי"ן מייצגת שלוש מדות.

הערת קה"ת

עשב הוא ע"ב דחכי ושין הם ג' מדות, ע"ש.

74 צוואת דוד לשלמה: "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם". הדעת של משה מאפשרת ידיעה זו.

I Chronicles 28:9 דברי הימים א כ"ח:ט

וְאַתָּה שְׁלֹמֹה־בְנִי דַע אֶת־אֱלֹקֵי אָבִיךָ וְעַבְדֵהוּ בְּלֵב שְׁלֵם וּבְנַפֶּשׁ תְּפַצֶּה כִּי כָל־לִבָּבוֹת דּוֹרֵשׁ ה' וְכָל־יָצָר מַחְשָׁבוֹת מִבִּין אִם־תִּדְרָשֵׁנוּ יִמָּצֵא לָךְ וְאִם־תַּעֲזֹבֵנוּ יִזְנִיחֶךָ לְעַד:

And thou, Solomon my son, know thou the G-d of thy father, and serve Him with a whole heart and with a willing mind; for the L-RD searcheth all hearts, and understandeth all the imaginations of the thoughts; if thou seek Him, He will be found of thee; but if thou forsake Him, He will cast thee off for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 5

75 ישראל עלו במחשבה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ב"ר בתחלתו.

76 ישראל עלו במחשבה

שישה דברים קדמו לבריאת העולם; חלקם נבראו וחלקם "עלו במחשבה" להיבראות, ובהם האבות וישראל. אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי לבסס את שורש נשמות ישראל ב"מחשבה".

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א:ד'

... "ה' קנני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח, עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י): "כענבים במדבר וגו' ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קניית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו' שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): "יהי שמו לעולם וגו' [לפני שמש ינון שמו]" רבי אהבה ברכי זעירא אמר אף התשובה שנאמר (שם צ, ב) "בטרם הרים יולדו" ואותה השעה (שם,

...

In the beginning, G-d created" - six items preceded the creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

77 ואף הנשמות . . והוא עולם הבריאה

ההערה מפנה להערת שוליים זו בלקוטי שיחות, העוסקת בנשמות הנקראות "זרע בהמה" כמושרשות במחשבה, בעולם הבריאה.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש ח"ט ע' 413 הערה 24.

78 דבר ה' ורוח פיו

"בדבר ה' שמים נעשו, וברוח פיו כל צבאם". צבאות השמים, המלאכים, באים מן הדיבור האלוהי.

Psalms 33:6 תהילים ל"ג:ו

בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָל־צְבָאָם:

By the word of the L-RD were the heavens made; And all the host of them by the breath of His mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

79 לכך אין יכולים המלאכים לומר קדוש

אור התורה מביא את הטעם שנאמר כאן: ישראל עלו במחשבה והמלאכים נמשכו מן הדיבור, ואי אפשר שהיה המשכה אל הדיבור לפני המחשבה. הוא מביא גם טעם שני, המבוסס על כך שישאל והמלאכים הם מ"ה וב"ן, ומסיק ששני הטעמים קרובים זה לזה.

הערת קה"ת

באוה"ת בראשית כרך ז תתתע, א שהפ"י כאן: "פ"י לפי שישאל עלו במחשבה והמלאכים נמשכו מן הדיבור וא"א שיומשך בהדיבור מקודם שיומשך בהמחשבה", ושם (כנראה הכוונה להמבואר בתו"א לעיל בד"ה אוסרי לגפן) מפרש מצד שהם בחי"מ וב"ן והבירור של המלאכים נעשה אחר הבירור דמ"ה, ומסיים: "ואפ"ל דקרובים הענינים זל"ז".

פסוקה 6

80 ומקבלין דין מן דין

תרגום יונתן מתרגם את קריאת המלאכים, "וקרא זה אל זה ואמר קדוש...", כך: "והם מקבלים זה מזה ואומרים קדוש..."; מילים אלה נאמרות גם בקדושה של ובא לציון. אדמו"ר הזקן מפרש אותן כמבטאות את העובדה שהמלאכים וישראל מקבלים זה מזה.

Targum Jonathan on Isaiah 6:3 תרגום יונתן על ישעיהו ו':ג

וּמִקְבְּלִין דִּין מִן דִּין וְאֶמְרִין קָדִישׁ בְּשֵׁמִי מְרֻמָּא עֲלָא בֵּית שְׁכִנְתִּיהָ קָדִישׁ עַל אֲרֻעָא עוֹבֵד גְּבוּרְתִּיהָ קָדִישׁ לְעֵלָם וּלְעֵלְמִי עֲלִמָּא יְיָ צְבָאוֹת מְלִיָּא כָּל אֲרֻעָא זִו יְקָרִיהָ:

And one cried unto another, and they were saying, Holy in the highest and exalted heavens is the house of His Shekinah, holy upon the earth is the work of His might, holy for ever, world without end, is the L-rd of hosts, the whole earth is full of the brightness of His glory

Mikraot Gedolot (Public Domain) • London "Chaldee Paraphrase," 1871 (Public Domain)

81 כשהכתר נמנה אין הדעת נמנה

קובץ מתורת הקבלה של האריז"ל, ערוך בסגנון המשנה, המצוטט לעניין הכלל שאין מונים את הכתר ואת הדעת יחד בין עשר הספירות.

הערת קה"ת

ראה משנת חסידים מס' בריאת א"ק פ"א מ"ד. לעיל מג, א. ולקמן (ביאור לד"ה יביאו לבוש מלכות) צא, ג. ובמ"מ לשם.

82 כמ"ש בכוונת ברוך שאמר

מלבד הכוונות הקבליות שבפרי עץ חיים, ההערה מפנה לביאור "ברוך שאמר" בסידור.

הערת קה"ת

בפע"ח. וראה סידור בפ"י ברוך שאמר.

83 ע"פ הרם את מטך

ההערה מפנה לתורה חיים, לביאור על "הרם את מטך" המוזכר בטקסט.

הערת קה"ת

ראה תו"ח שמות קפא, א. ובאוה"ת פ' בשלח ע' תיז.

84 הרם את מטך

"ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו". לפי ההסבר שאליו מפנים כאן, מטהו של משה מסמל את הדעת.

Exodus 14:16 שמות י"ד:ט"ז

וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מִטְּךָ וְנָטָה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וּבִקְעָהוּ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיָּבֵשׁ:

And lift thou up thy rod, and stretch out thy hand over the sea, and divide it; and the children of Israel shall go into the midst of the sea on dry ground

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

85 ע"פ . . ראשי המטות

ההערה מפנה לאור התורה על מטות, לביאור על "וידבר משה אל ראשי המטות".

הערת קה"ת

ראה אוה"ת פ' מטות ע' א'רפא.

86 אל ראשי המטות

"וידבר משה אל ראשי המטות": זהו הפסוק הנדון בהסבר שאליו מפנים כאן.

Numbers 30:2 במדבר ל':ב'

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לֵבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'

And Moses spoke unto the heads of the tribes of the children of Israel, saying: This is the thing which the L-RD hath commanded

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 7

87 וזהו ואלה המשפטים . . לשון הליכה

ההערה מפנה לאור התורה על משפטים, שם מוסבר "משפט" כלשון "הליכה".

הערת קה"ת

ראה אוה"ת משפטים ע' א'ק"ט.

88 כמשפט הראשון

אור התורה מביא עוד שני פסוקים שבהם התרגום מתרגם "משפט" כהלכה: "כמשפט הבנות" מתורגם "כהלכת בנות ישראל", ו"והקמת את המשכן כמשפטו" מתורגם "כהלכתיה".

הערת קה"ת

וישב מ, יג. וראה באוה"ת פ' משפטים ע' א'ק"ט שמביא הפסוק כמשפט הבנות יעשה לה ת"א כהלכת בנות ישראל יעביד לה . . וכן והקמות את המשכן כמשפטו . . תרומה כו, ל ית משכנא כהלכתיה. ע"ש.

89 כמשפט הראשון

יוסף אומר לשר המשקים של פרעה שהוא ישוב לתת את כוס פרעה בידו "כדרך הקודמת (משפט), כשהיית משקהו".

Genesis 40:13 בראשית מ"ג

בעוד שלשת ימים ישא פרעה את־ראשך וְהִשִּׁיבְךָ עַל־כַּנְךָ וְנָתַתְּ כוֹס־פרעה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפֵּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מִשְׁקָהוּ:

within yet three days shall Pharaoh lift up thy head, and restore thee unto thine office; and thou shalt give Pharaoh's cup into his hand, after the former manner when thou wast his butler

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

90 כהלכתא קדמייתא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

כ"ה בדפוסים שהיו בזמן אדה"ז ולפניו. וכ"ה הלשון בדא"ח. אבל בתרגום הנדפס לפנינו הגירסא "קדמאה". [אבל בתרגומים שנדפסו מכת"י כמו הוצאת ברלינר וכ"י הוא "קדמייתא"].

91 כהלכתא קדמייתא

אונקלוס מתרגם כאן את "משפט" כ"הלכתא", כלומר "הלכה". בנוסח של ספריא כתוב "קדמאה"; בהערת קה"ת מוסבר ש"קדמייתא" הוא הנוסח בדפוסים הישנים ובמהדורות המבוססות על כתבי יד.

Onkelos Genesis 40:13 תרגום אונקלוס על בראשית מ"ג

בסוף תלתא יומין יִדְבַּרְנָה פְּרָעָה יְתִישֶׁךָ וְיִתִּיבְנָה עַל שְׁמוּשֶׁךָ וְתִתֵּן כֶּסֶף דְּפָרְעָה בְּיָדֶיךָ כְּהִלְכְּתָא קְדָמָא דִּי הָוִיתָ מִשְׁקִי לְקָה:

Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009 (CC-BY-NC)

92 הליכות עולם לו

מתוך תפילתו של חבקוק: "הליכות עולם לוי".

Habakkuk 3:6 חבקוק ג"ו

עֲמַד וַיִּמָּדֵד אֶרֶץ רָאָה וַיִּתֵּר גּוֹיִם וַיִּתְפַּצְצוּ הָרָרִיעַד שָׁחוּ גְבוּעוֹת עוֹלָם הַלִּיכוֹת עוֹלָם לוֹ:

He standeth, and shaketh the earth, He beholdeth, and maketh the nations to tremble; And the everlasting mountains are dashed in pieces, The ancient hills do bow; His goings are as of old

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Megillah 28b:16-18 מגילה כ"ח ב:ט"ז-י"ח

אמר לקה: ניחא לי דאשמיציה למר. אי הכי, גמור מיני הא מלתא דאמר רבי זירא: בנות ישראל הן הִתְמַירוּ עַל עֲצָמָן שְׁאֵפִילוּ רֹאוֹת טִיפַת דָּם כְּחֶרֶדַל יוֹשְׁבוֹת עָלָיו שִׁבְעָה נְקִיִּים. תָּנָא דְּבִי אֱלִיהוּ: כָּל הַשּׁוֹנֶה הִלְכוֹת, מוֹבָטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶן עוֹלָם הֵבֵא, שְׁנֵאמַר: "הַלִּיכוֹת עוֹלָם לוֹ", אֵל תִּקְרִי "הַלִּיכוֹת" אֶלָּא "הִלְכוֹת". תָּנוּ רַבָּנִן:

He replied: I would rather you teach me something. If so learn from me this statement that was said by R. Zera: The daughters of Israel were stringent upon themselves that even if they saw [on their garments] a spot of blood no bigger than a mustard seed, they waited for seven clean days [before taking a ritual bath]. It was taught in the house of Eliyahu: Whoever repeats halakhoth is assured of the world to come, as it says, "His goings [halikoth] are to eternity"

... (Habbakuk 3:6). Read not

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

הערת קה"ת

חבוקק ג', ו. ראה מגילה כח, ב אל תקרי הליכות אלא הלכות. ובאוה"ת כאן ע' איקב שע"י העיון בהם להשיג היטב זוכה האדם לילך ממדריגה למדריגה. וראה באוה"ת נ"ך כרך א ע' תצט, ושם מציין ללקויות שה"ש כט, ד שההלכות הן הליכה והמשכה מאור א"ס ב"ה הסוכ"ע מעולם ועד עולם.

8 פסקה

93 הקליפות אין להם בחי מוח הדעת

לפי ההערה, אדמו"ר חזקן מסביר שם שליצר הרע יש רק שתי בחינות מוחין, חכמה ובינה, ולא את כוח הדעת.

הערת קה"ת

ראה לקויות פי חוקת ס, ג דשם מבאר שביצה"ר יש רק ב' מוחין חוי"ב ולא מוח הדעת ע"ש. ובאוה"ת פי משפטים ע' א"ק.

94 אז תבואנה שתי נשים זונות

"ויבואו שתי נשים זונות אל המלך ותעמודנה לפניו: שתי הנשים כמשפטו של שלמה המלך, המובאות כאן כדוגמה ידועה לכך שלקליפה אין דעת.

I Kings 3:16 מלכים א' ג:ט"ז

אָז תָּבֹאנָה שְׁתֵּי נָשִׁים זֹנוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ וְתַעֲמֹדְנָה לִפְנָיו:

Then came there two women, that were harlots, unto the king, and stood before him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלכים א-ג, טז.

95 חדא נפשאי לך קראי

רב ששת, שהיה חוזר על לימודו בכל שלושים יום, היה אומר: "שמחי נפשי, שמחי נפשי; בשבילך אני קורא מקרא, בשבילך אני שונה משנה". הגמרא מקשה שהתורה היא המקיימת את השמים ואת הארץ, ומשיבה: "בתחילה, כשאדם עושה, עושה הוא לעצמו (אדעתא דנפשיה)".

Pesachim 68b:13 פסחים ס"ח ב:י"ג

רַב שֵׁשֶׁת כָּל תִּלְתִּין יוֹמִין מְהַדֵּר לְקָה תַלְמוּדִיהָ, וְתִלִּי וְקָאִי בְּעִיבְרָא דְדִשָּׂא, וְאָמַר: חֲדָאִי נַפְשָׁאִי, חֲדָאִי נַפְשָׁאִי, לֶךְ קְרָאִי לֶךְ תְּנָאִי. אִינִי? וְהָאֵמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵילְמָלָא תוֹרָה לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שְׁנֵאמַר: "אֵם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שְׁמַתִּי! מַעֲיָקְרָא כִּי עֶבֶד אִינִי — אֲדַעְתָּא דְנַפְשָׁיָה קָא עֶבֶד.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים סח, ב.

96 לפנייהם היינו לפנימיותם

ההערה מציינת שהפירוש "לפניהם" כ"אל פנימיותם" מתאים לדברי אדמו"ר חזקן בהלכות תלמוד תורה, בהלכה המצוינת.

הערת קה"ת

זה מתאים למ"ש בה"ל ת"ת לרבנו חזקן פ"ד הי"ח (שיחה פ' משפטים תשכ"ז). ראה אוה"ת משפטים ע' איקב.

97 ולכן איתא בזהר

בקשר לקטע בזהר, ההערה מפנה לאור התורה על פרשת שמות, עמ' 61.

הערת קה"ת

ח"ג קפז, ב. ראה אוה"ת פ' שמות ע' סא.

98 משה משה

בסנה הבורע קורא ה': "משה משה"; אין פסיק בין השמות.

Exodus 3:4 שמות ג:ד'

וַיֵּרָא ה' כִּי סָר לְרֵאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹקִים מִתּוֹךְ הַסֵּה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הַנְּנִי:

And when the L-RD saw that he turned aside to see, G-d called unto him out of the midst of the bush, and said: 'Moses, Moses.' And he said: 'Here am I

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

99 אברהם אברהם

בעקדת יצחק קורא המלאך: "אברהם אברהם"; פסיק מפריד בין השמות.

Genesis 22:11 בראשית כ"ב:יא

וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאֲךְ ה' מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֲבֹרָהָם אֲבֹרָהָם וַיֹּאמֶר הַנְּנִי: And the angel of the L-RD called unto him out of heaven, and said: 'Abraham, Abraham.' And he said: 'Here am I

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

100 אברהם אברהם פסיק טעמא

באיגרת הקודש ט"ו מוסבר, על יסוד תורה ששמע אדמו"ר הזקן מרבו בעניין "ואנכי עפר ואפר", שמדת האהבה והחסד של אברהם, כשהיא יורדת בעולמות באמצעות צמצומים רבים, אינה דומה כלל לחסד העליון שבאצילות. זהו סוג ההבדל בין מדרגות האהבה שהטקסט מייחס לאברהם.

הערת קה"ת

ע"י אגה"ק סי' טו. אוה"ת שמות ע"י נט. סה"מ תר"ל ע"י נו. ד"ה וספרתם תרס"ו ע"י רטו.

101 משה משה לא פסיק טעמא אברהם אברהם פסיק טעמא

בפרשת בלק אומר הוזהר שלמשה לא היה שינוי בתוכו, ולכן ב"משה משה" אין הפסק בין השמות, ואילו ב"אברהם אברהם" יש הפסק, משום שאברהם המאוחר, שכבר נעשה שלם, היה שונה מאברהם הראשון. הערת קה"ת מציינת זאת כאן.

Zohar, Balak 6:51-59 ספר הוזהר, בלק ו:נ"א-נ"ט

102 א"נ לפנייהם ר"ל לבחי' פני אדם

ההערה מפנה לאור התורה על דברים, שם מפרשים "לפניהם" כ"פני האדם".

הערת קה"ת

ראה אוה"ת פי' דברים ע"י לב.

103 ודמות פניהם פני אדם

במראה המרכבה נאמר: "ודמות פניהם פני אדם", לצד פני אריה, שור ונשר. אדמו"ר הזקן מזהה את פני האדם שבתוך ה"בהמה" עם הדעת של בריאה.

Ezekiel 1:10 יחזקאל א:י'

וְדֹמוֹת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל־הֵימִין לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מִהַשְׂמָאוֹל לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי־נֶשֶׁר לְאַרְבַּעַתָּם:

As for the likeness of their faces, they had the face of a man; and they four had the face of a lion on the right side; and they four had the face of an ox on the left side; they four had also the face of an eagle

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

104 וכעין מ"ש בפי ויקהל

שם מסביר אדמו"ר הזקן שהרצון התחתון, שנוצר על ידי ההתבוננות בששת ימי החול, נעשה כלי שבו שורה בשבת הרצון העליון, בדומה לאור השורה בכלי. הוא מוסיף ש"אל דעות" מתייחס לשני סוגי דעת: דעת עליונה ודעת תחתונה.

הערת קה"ת

לקמן פה, א.

105 וזאת לפנים בישראל

"וזה היה לפנים בישראל": זהו הפסוק מהמאמר שבפרשת מקץ שאליו מתייחסים כאן, המסביר שלכל אחד יש פנימיות וחיצוניות.

Ruth 4:7 רות ד:ז

וְזֹאת לִפְנֵימֵי בִּישְׂרָאֵל עַל־הַגָּאֻלָּה וְעַל־הַתְּמוּרָה לְקַיֵּם כְּלִי־דָבָר שֶׁלֹּף אִישׁ נָעָלוֹ וְנָתַן לְרֵעֵהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה בִּישְׂרָאֵל:

Now this was the custom in former time in Israel concerning redeeming and concerning exchanging, to confirm all things: a man drew off his shoe, and gave it to his neighbor; and this was the attestation in Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

106 וכנפיהם פרודות

"וכנפיהם פרודות מלמעלה": הכתוב מבחין בין הכנפיים הפרודות (ההפרדה) לבין הפנים.

Ezekiel 1:11 יחזקאל א:יא

וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם פְּרֻדוֹת מִלְמַעְלָה לְאִישׁ שְׁתֵּימָּה וּשְׁתֵּימָּה מְכֻסּוֹת אֶת גּוֹיְתֵיהֶנָּה:

Thus were their faces; and their wings were stretched upward; two wings of every one were joined one to another, and two covered their bodies

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

107 וקבל היהודים

"והיהודים קיבלו" (וְקִבְּלוּ, בלשון יחיד) "את אשר החלו לעשות": נושא ברבים עם פועל בלשון יחיד, דבר שמוסבר במקום אחר באותו אופן כמו "אם תקנה" בלשון יחיד.

Esther 9:23 אסתר ט:כ"ג

וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר־הֵחֵלוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת אֲשֶׁר־כָּתַב מֶרְדֳּכַי אֲלֵיהֶם: And the Jews took upon them to do as they had begun, and as Mordecai had written unto them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

108 משפטיך תהום רבה

"צדקתך כהררי אל, משפטיך תהום רבה; אדם ובהמה תושיע ה'". יש לקרוא זאת כך: חוקי התורה יורדים עד כדי הצלה אפילו של "פני האדם" שבתוך ה"בהמה".

Psalms 36:7 תהילים ל"ו:ז

צִדְקַתְךָ כְּהַרְרֵי־אֵל מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ה' Thy righteousness is like the mighty mountains; Thy judgments are like the great deep; Man and beast Thou preserve. vest, O L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לו, ז.

109 ע"פ לבבתי

ההערה מזהה את המאמר הנזכר עם הביאור על "לבי שביתני" בלקוטי תורה על שיר השירים, המתחיל בעמוד זה.

הערת קה"ת
לקו"ת שה"ש ל, א.

110 לבבתי

"לבבתי, אחותי כלה": הפסוק במאמר המתייחס כאן לאור המקיף.

Song of Songs 4:9 שיר השירים ד':ט'

לבבתי אחתי כלה לבבתי באחת מעיניך באחד ענק מצורניך:

Thou hast ravished my heart, my sister, my bride; Thou hast ravished my heart with one of thine eyes, With one bead of thy necklace.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

111 ע"פ את שבתותי

שם מסביר אדמו"ר הזקן את ה"שבת התחתונה" באמצעות שנת השמיטה: עלייתה היא רק מבריאה, יצירה ועשיה לאצילות, ואף על פי כן יש בה בחינה שבה האדם והבהמה שווים — מצוות ביעור הפירות מן הבית בשנה השביעית.

הערת קה"ת
ראה לקו"ת בהר מד, א ואילך.

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך מקורות מצוטטים, דרך (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Beeri Edition, Koren, Jerusalem, 2019 (CC-BY-NC); Mechilta, translated by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Daat Shemot Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); Mikraot Gedolot (Public Domain); London "Chaldee Paraphrase," 1871 (Public Domain); Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009 (CC-BY-NC); Daf Shevui (CC0).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. [/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha) (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיוזם חנינמי ולא מסחר. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/torah-ohr/mishpatim/1/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק